

En lärande och delaktighetsfrämjande daghemsmiljö för barn med autismspektrumtillstånd

- En informationsbroschyr för daghemspersonal

Sofie Sundström

Emma Nylund

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	6284, 6285
Författare:	Sofie Sundström & Emma Nylund
Arbetets namn:	En lärande och delaktighetsfrämjande daghemsmiljö för barn med autismspektrumtillstånd – En informationsbroschyr för daghemspersonal.
Handledare (Arcada):	Bettina Brantberg-Ahlfors
Uppdragsgivare:	Barnavårdsföreningen & Stiftelsen Sedmigradsky
Sammandrag:	
<p>Autismspektrumtillstånd är en neurologisk funktionsvariation som omfattar tre centrala begränsningsområden, social interaktion, ömsesidig kommunikation och föreställningsförmåga. Det finns inte två likadana individer inom autismspektrumet, utan alla individer är unika med individuella behov. Syftet med examensarbetet är att öka de professionellas kunskap om barn med autismspektrumtillstånd och hur de kan uppnå en lärande och delaktighetsfrämjande daghemsmiljö, i form av en informationsbroschyr för uppdragsgivarnas, Barnavårdsföreningen och Stiftelsen Sedmigradskys, daghem. Frågeställningarna i examensarbetet är följande: <i>Hur ska en fysisk daghemsmiljö se ut, så att den är lärande för barn med autismspektrumtillstånd? Hur kan professionella stöda barnets delaktighet för att möjliggöra inklusion inom småbarnspedagogiken för barn med autismspektrumtillstånd?</i> I den tidigare forskning framkom det att den fysiska miljön försvårar barnets delaktighet inom småbarnspedagogik på grund av barnets under- och överkänslighet för olika sinnesintryck. En alltför otrygg miljö för barnet, som innehåller besvärliga stimuleringar, kan hindra barnet från att känna sig delaktigt och försvårar lärprocessen. Ett socialpedagogiskt förhållningssätt, social inklusion och barnets delaktighet har fungerat som examensarbetets teoretiska referensram. Metoden som används är en produktutveckling, vars resultat är en informationsbroschyr. Broschyren ger professionella en inblick i vad autismspektrumtillstånd medför och råd kring hur man kan skapa en lärande och fungerande fysisk daghemsmiljö. Avslutningsvis är fokus på de professionellas roll, hur man kan ta vara på barnets styrkor och resurser för att möjliggöra barnets delaktighet och inklusion inom småbarnspedagogiken.</p>	
Nyckelord:	Autismspektrumtillstånd, delaktighet, socialpedagogik, fysisk lärmiljö, småbarnspedagogik, informationsbroschyr, Barnavårdsföreningen, Stiftelsen Sedmigradsky
Sidantal:	53
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	6.11.2018

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Services
Identification number:	6284, 6285
Author:	Sofie Sundström & Emma Nylund
Title:	A daycare environment promoting learning and participation for children with autism spectrum disorder – An informational brochure for daycare staff.
Supervisor (Arcada):	Bettina Brantberg-Ahlfors
Commissioned by:	Barnavårdsföreningen & Stiftelsen Sedmigradsky
Abstract:	
<p>Autism spectrum disorder is a neurological disorder that includes three central areas of impairments, social interaction, mutual communication and an ability to imagination. No two individuals with autism spectrum disorder are alike, all are unique individuals with individual needs. The aim of this thesis is to increase the knowledge among professionals regarding children with autism spectrum disorder and how to achieve a learning and participation-promoting daycare environment. This is done in the form of an informational brochure assigned by Barnavårdsföreningen and Stiftelsen Sedmigradsky's kindergartens. The research questions for this thesis are: <i>What should the physical daycare learning environment look like for children with autism spectrum disorder? How can professionals support autism spectrum disorder children's participation to enable inclusion in early childhood education?</i> Previous research has found that the physical environment can complicate children's participation in early childhood education, because of the children's oversensitivity and/or decreased sensitivity to sensory stimulation. An unsafe environment which includes difficult stimulation prevents the child's participation and hinders the learning process. The theoretical framework for this thesis consists of social inclusion and child participation with a social pedagogical approach. The method used is product development and the result is presented in the format of an informational brochure. The informational brochure provides an insight for professionals in what autism spectrum disorder is and how to create a learning and functional physical daycare environment. To conclude, the brochure deals with how professionals should utilize the child's strengths and abilities to facilitate the child's participation and inclusion in early childhood education.</p>	
Keywords:	Autism spectrum disorder, participation, social pedagogy, physical learning environment, early childhood education, informational brochure, Barnavårdsföreningen, Stiftelsen Sedmigradsky
Number of pages:	53
Language:	Swedish
Date of acceptance:	6.11.2018

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosionomi
Tunnistenumero:	6284, 6285
Tekijä:	Sofie Sundström & Emma Nylund
Työn nimi:	Opettava ja osallisuutta edistävä päiväkotiympäristö autismikirjon lapsille – Informaatioesite päiväkotihenkilökunnalle
Työn ohjaaja (Arcada):	Bettina Brantberg-Ahlfors
Toimeksiantaja:	Barnavårdsföreningen & Stiftelsen Sedmigradsky
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Autismikirjon häiriö on neurologinen kehityshäiriö, joka sisältää kolme keskeistä rajoitetta, sosiaalinen vuorovaikutus, vastavuoroinen kommunikointi ja heikentynyt kyky kuvitella. Autismikirjossa ei ole kahta identtistä yksilöä. Jokaisella yksilöllä on omat ainutlaatuiset tarpeensa. Opinnäytetyön tarkoitus on laajentaa informaatioesitteen avulla toimeksiantajapäiväkotien, Barnavårdsföreningen ja Stiftelsen Sedmigradsky ammattilaisten tietämystä autismikirjon lapsista ja miten saavuttaa opettava ja osallisuutta edistävä päiväkotiympäristö. Tutkimuskysymykset opinnäytetyössä ovat seuraavat: <i>Miltä fyysisen päiväkotiympäristön pitäisi näyttää, jotta se olisi opettava autismikirjon lapsille? Miten ammattilaiset voivat tukea autismikirjon lasten osallisuutta ja sen myötä mahdollistaa lasten inklusiota varhaiskasvatuksessa?</i> Aiemmissa tutkimuksissa tuli ilmi, että fyysinen ympäristö vaikeuttaa lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa lapsen ali- ja yliherkkyyksien vuoksi. Lapsen on vaikea osallistua ja oppia ärsykeitä sisältävässä turvatomassa ympäristössä. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimii, sosiaalipedagoginen lähestymistapa, sosiaalinen inklusio sekä lapsen osallisuus. Menetelmänä on käytetty tuotekehitys, jonka tuloksena on informaatioesite. Se antaa ammattilaisille käsityksen autismikirjon häiriön haasteista sekä neuvoja, miten luoda lapsille opettava ja toimiva fyysinen päiväkotiympäristö. Informaatioesitteen lopussa kerrotaan, miten ammattilaiset voivat hyödyntää lapsen vahvuuksia ja voimavaroja mahdollistaakseen lapsen osallisuutta ja inklusiota varhaiskasvatuksessa.</p>	
Avainsanat:	Autismikirjo, osallisuus, sosiaalipedagogiikka, fyysinen oppimisympäristö, varhaiskasvatus, informaatioesite, Barnavårdsföreningen, Stiftelsen Sedmigradsky
Sivumäärä:	53
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	6.11.2018

INNEHÅLL

1	Inledning.....	8
2	Bakgrund.....	9
2.1	Arbetslivsrelevans	10
2.2	Avgränsning.....	11
2.3	Syfte och frågeställning	11
3	Autismspektrumtillstånd.....	12
3.1	Autism.....	14
3.2	Autismliknande tillstånd.....	15
4	Tidigare forskning	16
4.1	Litteratursökning	16
4.2	Sensoriska avvikelser.....	18
4.3	Barnets delaktighet och lärande.....	19
5	En fungerande fysisk lärmiljö	21
5.1	Överkänslighet och underkänslighet	22
5.2	Struktur och visuellt material	24
6	Ett socialpedagogiskt förhållningssätt	25
6.1	Bildningsblomman som ett verktyg för socialpedagogisk professionalitet	27
6.2	Betydelsen av social inklusion för barn med funktionsvariation.....	30
6.3	Delaktighet.....	31
7	Metod.....	34
7.1	Produktutveckling	34
7.2	Etiska aspekter	35
8	Produkt.....	36
8.1	Processbeskrivning	37
8.2	Tillverkning av produkt	38
8.3	Produktens innehåll.....	40
9	Diskussion	42
9.1	Processen.....	42
9.2	Produkten	43
9.3	Kritisk granskning	45
Källor	49

Bilaga 1. Sammanfattning av tidigare forskning

Bilaga 2. Informationsbroschyr

Figurer

Figur 1. Madsens bildningsblomma.....	28
Figur 2. Examensarbetsprocessen.....	37

1 INLEDNING

I detta examensarbete introduceras det, hur man kan skapa en lärande och delaktighetsfrämjande daghemsmiljö för barn med autismspektrumtillstånd. Resultatet i examensarbetet är en informationsbroschyr som är riktad till professionella inom småbarnspedagogiken. Med informationsbroschyren delas det viktig information om vilka behov barn med autismspektrumtillstånd har, samt barnets möjligheter att inkluderas i en daghemsgrupp utan specialbehov. Informationsbroschyren omfattar även råd om hur man kan skapa en god fysisk lärmiljö för barn med autismspektrumtillstånd.

Eftersom resultatet är en informationsbroschyr, klassas examensarbetet som ett verksamhetsinriktat examensarbete. Examensarbetet deltog i projektet *Socialpedagogisk kompetensutveckling inom barndagvården*. Uppdragsgivarna för examensarbetet är Stiftelsen Sedmigradsky och Barnavårdsföreningen i Finland. Detta arbete är ett av de sju beställningsarbeten inom ramen för social delaktighet.

Detta examensarbete utförs, eftersom barn spenderar en stor del av sin barndom på daghem och för att alla barn skall ha lika möjligheter till delaktighet och inklusion, oberoende av specialbehov. Barn med funktionsvariation har möjlighet att gå antingen i en integrerad dagvårdsgrupp eller i en grupp utan barn med specialbehov, därför skall miljön vara lämpad även för barn med autismspektrumtillstånd.

Eftersom vi har arbetserfarenhet av att arbeta inom småbarnspedagogiken, har vi sett ett behov av att skapa en miljö med goda rutiner och struktur samt en motiverande och inspirerande omgivning. En god lärmiljö som sporrar barn med autismspektrumtillstånd till lek, som stöder barnets utveckling och fantasi. Vi anser att flera professionella kan ha nytta av vår broschyr i det praktiska arbetet, då de kommer i kontakt med barn med autismspektrumtillstånd.

Begreppet funktionsvariation kommer att användas istället för funktionsnedsättning, eftersom begreppet funktionsvariation innebär att alla individer är unika med sina egna styrkor och svårigheter. Medan begreppet funktionsnedsättning innebär att individen har en nedsatt funktionsförmåga som negativt påverkar individens vardag. Eftersom alla barn inom autismspektrumet är unika med sina egna styrkor och svårigheter och individuella behov kommer begreppet funktionsvariation att användas. (THL-blogg 2018)

2 BAKGRUND

Inom Finlands kommunala småbarnspedagogik får ungefär 9 procent av barnen specialstöd. Oberoende av barnets utvecklingsnivå och ålder skall barnet ha möjlighet att gå i den gemensamma småbarnspedagogiken. (Lapsiasiavaltuutettu 2011: 27) Daghemmet bör själv anpassa daghemmet enligt barnets behov, för att barnet kunde delta i småbarnspedagogiken (Utbildningsstyrelsen 2016: 54).

Detta examensarbete utförs på grund av att man strävar efter att inkludera barn med specialbehov i den gemensamma småbarnspedagogiken. Om man anser att stödåtgärderna i den gemensamma småbarnspedagogiken är otillräckliga, har barnet rätt att gå i en särskild grupp. Stödet kan arrangeras genom att anpassa daghemmets miljö, gruppstorlek och skapa tydliga strukturer. Stödet som arrangeras inom småbarnspedagogiken skall utgå från barnets behov och styrkor. För att uppnå bästa möjliga stödåtgärder för barnet, behöver den professionella lära känna barnet och barnets behov. Som professionell inom småbarnspedagogiken är man ansvarig för att stöda barnets utveckling och lärande. (Utbildningsstyrelsen 2016: 54; 56)

I Grunderna för planen för småbarnspedagogiken står det att miljön som förekommer i daghemmet skall vara utvecklande och stödja barnets lärande, samt ge alla barn möjlighet att delta i verksamheten. Lärmiljön skall vara trygg och trivsamt och anpassas enligt barnets ålder och hans utveckling. Lärmiljön skall vara lockande, vilket främjar barnets vilja att leka och lära sig. Då man talar om lärmiljön i daghemmet innebär det den psykiska, fysiska och sociala miljön, här ingår utrymmen, metoder och daghemmets gemenskap. Då man planerar daghemmets lärmiljö är det viktigt att ta i beaktan fysiska faktorer som kan påverka barnets lärande. Inom småbarnspedagogiken skall alla barn ha möjlighet att delta i den gemensamma småbarnspedagogiken oavsett barnets funktionsvariation, kulturell bakgrund eller behov av stöd. (Utbildningsstyrelsen 2016: 30-32) Som professionell inom småbarnspedagogiken är det viktigt att skapa en miljö som underlättar, stimulerar och utmanar barnets läroprocess (Pramling Samuelsson & Sheridan 2006: 89).

I FN:s Barnkonvention står det att alla barn bör ha samma rättigheter oavsett funktionsvariation. Ett barn med fysiska eller psykisk funktionsvariation bör ha rätt till ett bra liv och särskild omvårdnad med hänsyn till barnets styrkor. Ett barn med en funktionsvariation skall ha tillgång till utbildning. (Unicef u.å.: 7; 17-18) Enligt Finlands grundlag (731/1999) får ingen bemötas eller behandlas annorlunda på grund av sin funktionsvariation, kön, ålder eller ursprung.

Inom småbarnspedagogiken är det viktigt att ha leken som en del av verksamheten, eftersom leken främjar barnets lärande och utveckling. Genom leken utvecklas barnets förmåga att kommunicera och samarbeta med andra barn. Via leken lär sig barnet uttrycka sina känslor och tankar. Med leken upptäcker barnet även sina egna styrkor och svagheter. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2006: 83-84; 86)

Lärandet är en process som inte är beroende av en speciell tid eller plats. Barnet lär sig genom att observera, leka, lyssna, kommunicera, utforska och röra på sig, samt genom upprepning. Lärandet är som effektivast då barnet känner sig trygg i sin miljö. (Utbildningsstyrelsen 2016: 20)

2.1 Arbetslivsrelevans

Som uppdragsgivare till examensarbetet fungerar Stiftelsen Sedmigradsky och Barnavårdsföreningen. Stiftelsen Sedmigradsky är en privat stiftelse med tre daghem, Sedmigradskys småbarnsskola, Marias Asyl och Munksnäs småbarnsskola. Deras grundtanke är att erbjuda alla barn en trygg dagvård och en positiv atmosfär. Man strävar efter att se barnen som individuella individer och upprätthålla den finlandssvenska kulturen. Stiftelsen Sedmigradsky strävar även efter att ge en god start i barndomen. (Stiftelsen Sedmigradsky u.å.a; b) Barnavårdsföreningen är Finlands äldsta barnskyddsorganisation som grundades år 1893 av Anna af Schultén. Barnavårdsföreningens värdegrund har från första början varit att arbeta för barnens bästa, samt sträva efter att erbjuda Finlands bästa service för barn och dess familjer. I Helsingfors har de totalt sex daghem. Barnavårdsföreningen är en förening som alltid är tillgänglig och fungerar som lågtröskelstöd där behovet är störst. (Barnavårdsföreningen 2018)

Med hjälp av informationsbroschyren kommer professionella inom småbarnspedagogiken att öka sin kunskap och förståelse gällande autismspektrumet. Som professionell inom arbetslivet är det nödvändigt att upprätthålla sin kunskap och utveckla nya idéer, samt arbetssätt inom teamet för att stöda barn med autismspektrumtillstånd. Genom att ha förståelse för specialbehovet kan den professionella lyfta fram barnets styrkor och egenskaper. Inom teamet är det viktigt att arbeta konsekvent för att skapa trygghet och struktur för barnet. Man använder broschyren som ett redskap, för att tillsammans reflektera och observera daghemsmiljön. Med den kunskap som produkten medför kan den professionella möjliggöra inklusion och delaktighet för barn med autismspektrumtillstånd. Informationsbroschyren har skickats till uppdragsgivarna i elektronisk form för att de i efterhand kunde ha möjlighet att skriva ut fler exemplar. Uppdragsgivarna fick även broschyren i pappersform för att få den direkt i användning.

2.2 Avgränsning

För att avgränsa arbetet mer specifikt, har det valts att arbeta kring ett till femåriga barn i daghemsåldern. Arbetet behandlar barn med autismspektrumtillstånd och ses från personalens syn på barnets behov, för att främja en lärande och delaktighetsfrämjande miljö. Arbetet berör endast miljön på daghemmet där man får en inblick i den fysiska, sociala och psykiska miljön. Om inte den fysiska miljön är fungerande för barn med specialbehov är det svårt att kunna stöda den sociala och psykiska miljön. Den fysiska miljön är stödpelaren för barnet, så att en fungerande vardag kunde vara möjlig. Därför behandlas den fysiska miljön inom småbarnspedagogiken speciellt grundligt.

2.3 Syfte och frågeställning

Syftet med examensarbetet är att öka professionellas kunskap och kännedom om barn med autismspektrumtillstånd och hur uppnå en lärande och delaktighetsfrämjande miljö inom småbarnspedagogiken, i form av en lättillgänglig informationsbroschyr. Med hjälp av informationsbroschyren kan personalen på daghemmet få förståelse för hur fysiska miljön kan formas lämpligare, för att barn med autismspektrumtillstånd på bästa möjliga

sätt skall kunna förvekliga sig själva i barngruppen på daghemmet. Nedan nämns examensarbetets frågeställningar.

- Hur ska en fysisk daghemsmiljö se ut, så att den är lärande för barn med autismspektrumtillstånd?
- Hur kan professionella stöda barnets delaktighet för att möjliggöra inklusion inom småbarnspedagogiken för barn med autismspektrumtillstånd?

3 AUTISMSPEKTRUMTILLSTÅND

Detta kapitel kommer att ge en inblick i vad autismspektrum innebär och vilka undergrupper det har. År 2022 kommer alla diagnoser inom autismspektrumet förenas och bilda en ny diagnosbeteckning ”autismspektrumstörning” (Autismi- ja Aspergerliitto u.å.). Eftersom förändringen inte ännu skett, kommer den gamla beteckningen autismspektrumtillstånd att användas. Diagnoserna inom autismspektrumet definieras och urskiljs, för att klargöra vilka de är än så länge. Eftersom det finns flera olika typer av autismspektrumtillstånd, i både lindrigare och svårare form, nämns endast de allra vanligaste som man brukar tala om, då det gäller autismspektrumtillstånd. Funktionsvariationen är mycket individuell, dvs. den förekommer på väldigt olika sätt och kan därför inte generaliseras hos individen.

Under det senaste årtiondet har diagnostisering av autismspektrum ökat betydligt. Idag har man en bredare kunskap om funktionsvariationen. Man har kunnat konstatera att 1 barn av 100 får en diagnos inom autismspektrumet. (Kieseppä 2016: 275) Enligt en gammal teori trodde man att autism orsakades av kalla och mekaniska föräldrar. Sen dess har man upptäckt att det finns ett autismspektrum som omfattar flera neurologiska funktionsvariationer med liknande tillstånd, som tillsammans bildar autismspektrumet. Genom ökad kunskap om funktionsvariationen har man även förstått att det inte finns någon behandlingsmetod som botar denna utan istället fått förståelse för hur man kan skapa en anpassad fysisk miljö och en fungerande vardag, för att lyfta fram individens egna färdigheter. (Wing 2012: 12-13)

Centralt för autismspektrumtillstånd är gemensamma begränsningar inom tre områden social interaktion, ömsesidig kommunikation och föreställningsförmåga (Beckman et al. 2003: 10). Dessa tre hörnstenar utgör den s.k. symptomtriaden. Autismspektrumtillståndet är en neurologisk funktionsvariation som utvecklas i en tidig ålder i barndomen. Karakteristiskt för individer med autismspektrumtillstånd är begränsade och specifika intresseområden samt repetitiva beteendemönster. (Wing 2012: 12-13; 29; 103)

Inom autismspektrumet kan det förekomma likheter inom beteendemönster samt begränsad förmåga till lek och fantasi (Beckman et al. 2003: 10). Personer med autismspektrumtillstånd har ofta svårigheter med att leka samverkat, skapa ögonkontakt och har brist på empati. En person med autismspektrumtillstånd kan ha nedsatt förmåga till en delad glädje, social förståelse samt att vara ömsesidig i interaktion med andra människor. Svårigheter kan även märkas i att korrekt uppfatta andras sociala beteenden samt sociala signaler. (Wing 2012: 35-41) Här blir oftast diagnosen autism, då svårigheterna kring dessa är större, medan diagnosen med lindrigare beteendemönster oftast blir Asperger syndrom, autistiska drag eller annat autismliknande tillstånd (Beckman et al. 2003: 10).

Det som är viktigt att poängtera är att det inte finns två likadana individer inom autismspektrumet, fastän diagnosen är den samma. Alla individer är unika, med olika intressen och individuella behov. (MacKenzie 2008: 20) Därför är det viktigt att inom småbarnspedagogiken lära känna barnets behov och inte automatiskt kräva det samma av alla barn med autismspektrumtillstånd. Eftersom det som ett barn tycker om behöver inte det andra gilla.

Fastän barn med autismspektrumtillstånd har en del ovannämnda svårigheter kan man ofta koppla dem till flera styrkor och talanger. Specialbegåvningar och färdigheter som kan utvecklas till exceptionellt hög nivå (Kieseppä 2016: 274). Barn med autismspektrumtillstånd har ofta specialintressen som kan vara mycket detaljerade med en bred kunskap om ämnet. Det är även vanligt att barnet är ovanligt ärlig och strävar efter rättvisa (Autismi- ja Aspergerliitto u.å). Det händer ofta att man fokusera allt för mycket på vad som är ”felet” med barnet med autismspektrumtillstånd, istället för att se barnets positiva samt starka sidor (MacKenzie 2008: 11).

I arbetet med barn med autismspektrumtillstånd är det viktigt att som professionell kunna se förbi avvikelserna i beteende och uppförande. För att barnet skall få det stöd som hen behöver är det dock viktigt att barnet får rätt diagnos, som ofta ges utifrån dessa ”beteendestörningar”. Det är oerhört viktigt att koncentrera sig på barnets personlighet och sätt att fungera, för att få en övergripande helhet av barnets behov. För att skapa förståelse för barnets förvirrande beteendemönster, måste den professionella kunna gå på barnets nivå och se världen från barnets syn. MacKenzie (2008) poängterar även att man kan nå det mest lyckade resultatet, då man har en familj eller professionell som har förståelse för vad det kan innebära att leva med autismspektrumtillstånd. (MacKenzie 2008: 20-21)

3.1 Autism

Inom autismspektrumet är autism den funktionsvariation där det uppstår den största graden av svårigheter. Typiska beteendemönster som kan kopplas ihop med autism är begränsad motorik, handviftningar, kroppsgungningar och rutinerade handlingar och ritualer. Kontakt-, språk- och beteendestörningar är områden som ofta orsakar svårigheter. Man brukar säga att barn med autism inte vill ha kontakt med andra människor. Men detta stämmer ej, eftersom svårigheterna som förorsakar detta beror på att barnet inte vet hur man bär sig åt, eftersom kommunikation och beteende är avvikande och begränsat. I allmänhet kan barn med autism tala, men den talspråkliga utvecklingen är nedsatt. (Beckman et al. 2003: 10-14) MacKenzie (2008) fortsätter med att vissa barn med autism är väldigt pratsamma med rätt så goda kommunikationsfärdigheter. Det kan dock märkas att barnet använder sig mycket av skriftspråk, som hen lärt sig utantill från andra människor eller t.ex. filmer. Då barnet talar om sitt favoritämne, som fascinerar barnet kan hen möjligen verbalt uttrycka sig mycket bra. Men dialogen i sig fungerar inte direkt i växelverkan, utan mer som en intressant monolog. (MacKenzie 2008: 20)

Då man talar om autism lyfter man ofta fram en teori som kallas *theory of mind*. Det innebär en oförmåga att kunna sätta sig i en annan människas perspektiv, dvs. en nedsatt förmåga att förstå andras tankar och känslor. Detta kan även kallas för bristande empati,

men betyder inte att individen är känslolös. Tvärtom, ofta har många individer med autism mycket starka känslor. Därför är det fel att se autism eller andra tillstånd i autismspektrumet som känslomässiga avvikelser. Flera barn med autism blir beroende av andra människor senare i vuxen ålder, eftersom det behövs mycket stöd i vardagen. (Beckman et al. 2003: 10-14)

3.2 Autismliknande tillstånd

I följande kapitel nämns det kort vilka övriga autismliknande tillstånd det finns inom autismspektrumet, utöver autism. Följande som tas upp är Asperger syndrom, Kanner, atypisk autism, Desintegrativ störning och Retts syndrom.

Asperger syndrom är en av de vanligaste undergrupperna till autismspektrumet. Asperger kan med säkerhet diagnostiseras efter fyra års ålder, eftersom symptomen under de första levnadsåren ibland är mycket omärkbara. (Kerola et al. 2009: 180-182) Det som skiljer autism från Asperger syndrom är att individer med Asperger kan uttrycka sig språkligt bra och är kognitivt och auditivt kapabla. Individer med Asperger har ofta en extremt hög intelligens och begåvnings nivå. Därför kan Asperger även vara svår att upptäcka i skolåldern och därför är barn med Asperger ofta utan diagnos. (Beckman et al. 2003: 12)

Det har talats mycket om att Kanner och Asperger är identiska inom autismspektrumet. Man har dock kunnat konstatera att Kanner är en svårare form och blir ofta förknippad med begåvnings funktionsvariation, medan Asperger är en lindrigare form av personlighetsstörning. (Beckman et al. 2003: 9) Atypisk autism är ett symptom inom autismspektrumet, men uppfyller dock inte kriterierna för att få diagnos för autism eller Asperger syndrom, då används diagnosen atypisk autism eller autismliknande tillstånd. Desintegrativ störning är ett tillstånd som är mer sällsynt än de andra tillstånden i autismspektrumet. Detta innebär att barn under de första levnadsåren utvecklas normalt och plötsligt vid två års ålder, sker det en tillbakagång i utvecklingen och barnet mister funktioner som i huvudsak berör språk, lek och sociala färdigheter. (Wing 2012: 32)

Retts syndrom har länge och väl kopplats till autismspektrumet, som en av undergrupperna. Här kommer det dock att ske en förändring, genom att diagnosbeteckningen förnyas och undergrupperna slopas. Det betyder att Retts syndrom inte längre kommer att klassificeras inom autismspektrumet. (Smith u.å: 5) Retts syndrom diagnostiseras endast hos flickor i tidig ålder. Man börjar få repetitiva handrörelser, huvudet slutar växa eller växer inte alls. Barn med Retts syndrom har en nedsatt förmåga att utveckla språket och de sociala förmågorna. Det som skiljer Retts från autism, är att barn med Retts kan utöva sina sociala förmågor och interaktionen med människor. (Wing 2012: 76)

4 TIDIGARE FORSKNING

I följande kapitel presenteras litteratursökningen, sökorden som använts, samt motivering och kriterier av valda artiklar. I detta kapitel framkommer även forskning som gjorts gällande den fysiska miljöns inverkan på barnets lärande och delaktighet för barn med autismspektrumtillstånd, samt vad hyperreaktivitet och hyporesponsivitet är, och hur dessa påverkar barnet.

4.1 Litteratursökning

För att hitta relevanta vetenskapliga artiklar som stöder examensarbetet har följande databaser använts: EBSCO, SAGE journals och ScienceDirect. Sökorden som använts i den tidigare forskningen har varit på engelska: autism spectrum disorder, ASD, hypersensitivity, children, sensory abnormalities in children, participation, sensory, environment, classroom och friendly. Kriterierna för valda artiklar är, att de ska vara vetenskapliga publikationer, högst 8 år gamla och att de behandlar ämnen som sensoriska avvikelser, samt den fysiska miljöns betydelse för lärande och delaktighet för barn med autismspektrumtillstånd.

De första sökorden som användes i litteratursökningen var ”environment” och ”autism spectrum disorder”, dessa artiklar fokuserade på naturens och luftens inverkan på barn med autismspektrumtillstånd. Därför ändrades sökorden till ”autism spectrum disorder” ”hypersensitivity”, ”sensory abnormalities”, samt ”participation” för att få reda på vad

hyperreaktivitet, hyporesponsivitet innebär, och hur dessa sensoriska avvikelser påverkar barnets delaktighet, samt den fysiska miljöns inverkan på barnet. Till en början hittades 10 bra artiklar, men efter att utförligare läst igenom artiklarna valdes fem av dessa tio artiklar.

Artikeln ”The Sensory Environment and Participation of Preschool Children With Autism Spectrum Disorder” är en forskning, som baserar sig på intervjuade förskolelärares och ergoterapeuters syn på hur sensoriska avvikelser påverkar barnets delaktighet i förskolan, samt anvisningar om vad som borde tas i beaktan för att barnet skall kunna delta i förskolans verksamhet. Den vetenskapliga artikeln ”Sensory abnormalities in children with autism spectrum disorder” är en forskning om vilka kännetecknande drag det finns inom autismspektrumet och vad sensoriska avvikelser är, samt hur dessa påverkar barnets vardag. Artikeln ”Design considerations for the autism spectrum disorder-friendly Key Stage 1 classroom” poängterar viktiga principer då man anpassar en fysisk miljö för barn med autismspektrumtillstånd, samt hur skolmiljön påverkar barnets lärande och andra faktorer.

”Sensory experiences of children with autism spectrum disorder: In their own words” är en forskning där man intervjuade barn med autismspektrumtillstånd, där de själva beskriver sina sensoriska erfarenheter och hur de känner under en stimulering, samt hur dessa sensoriska avvikelser påverkar deras vardag och vilja. Artikeln ”Noise and autism spectrum disorder in children: An exploratory survey” är en forskning om hur lärare anser att ljud påverkar barnet och barnets lärande, samt förslag för att minska obehagliga ljud i utrymmen där barnet vistas.

I flera artiklar kommer det fram vad sensoriska avvikelser är och hur en otrygg fysisk miljö påverkar barnet på flera plan. Det framkommer även hur viktigt det är att anpassa den fysiska miljön och hur stor inverkan den har för barnets delaktighet, lärande och välmående. Med hjälp av en tabell synliggörs antalet träffar av artiklar och där framkommer även artiklarnas titel, författare, sökord och databasen som använts. Se bilaga 1.

4.2 Sensoriska avvikelser

Eftersom nedsättningarna inom den sociala interaktionen och kommunikationen är de mest kännetecknade dragen för barn med autismspektrumtillstånd, blir de sensoriska avvikelserna ofta osedda, fastän de är mycket allmänna hos barn med autismspektrumtillstånd (Posar 2017: 348). Mcallister & Maguire (2012: 104) påpekar att alla barn inom autismspektrumet är individuella och reagerar individuellt på sinnesstimuleringar.

Sensoriska avvikelser kan delas in i tre delar som är följande: hyporesponsivitet, hyperreaktivitet och sensoriskt sökande. Den först nämnda innebär underkänslighet som betyder att barnet reagerar svagt på olika sinnesstimuleringar, medan hyperreaktivitet klassas som överkänslighet som innebär att barnet reagerar starkt och är känslig för olika sinnesstimuleringar. Den sist nämnda betyder att barnet har ett ovanligt intresse för att finna sinnesstimuleringar i hens omgivning. (Kirkby 2015: 316; Posar 2017: 343-344) Enligt Posar (2017: 343-344) kan barn med autismspektrumtillstånd reagera över- eller underkänsligt eller ha ett ovanligt intresse för följande sinnesintryck: lukt, ljus, beröring, smak och ljud. Barn med autismspektrumtillstånd kan även reagera över- eller underkänsligt på värme eller kyla, samt ha anlag för ett självaggressivt beteende.

Barn med autismspektrumtillstånd använder sig av olika strategier och skyddsmekanismer då de blir överstimulerade av ett ljud. De vanligaste strategierna barnet använder sig av är att täcka öronen, bete sig aggressivt eller använda sig av repetitiva rörelser. I vissa fall kan barnet även fly från situationen eller stimuleringen. (Kanakri 2017: 92) De negativa sinnesstimuleringarna kan även skapa smärta och obehag för barnet, vilket kan resultera i att barnet flyr från stimuleringen, beter sig aggressivt eller reagerar på ett icke önskvärt sätt (Posar 2017: 348).

Flera barn beskrev i intervjuerna, att de fått en positiv upplevelse av stimuleringarna genom att öva på de negativa stimuleringarna, så att stimuleringarna inte längre irriterar barnet. Barn med autismspektrumtillstånd hade svårt att förklara, vad som gjorde att retningen var negativ och varför de reagerade på sinnesstimuleringen, men barnen kunde visa eller beskriva hur de reagerade på retningen. (Kirkby 2015: 324)

Sammanfattningsvis kan man dra den slutsatsen att det finns tre typiska sensoriska avvikelser: överkänslighet, underkänslighet och sinnessökning. En miljö var det finns negativa sinnesstimuleringar kan förorsaka att barnet beter sig på ett icke önskvärt sätt. Barnet använder sig av olika strategier för att rymma eller skydda sig för de negativa sinnesstimuleringarna. Genom att öva på negativa sinnesstimuleringarna kan man bli van vid retningen, så att den inte kontrollerar barnets vardag.

4.3 Barnets delaktighet och lärande

Posar (2017: 343; 349) poängterar hur stor inverkan sensoriska avvikelser har på barnets och familjens vardag. För att kunna stöda barn inom autismspektrumet, är det oerhört viktigt att förstå vad dessa sensoriska avvikelser innebär. Man bör förstå vilka stimuleringar barnet reagerar på och vad som förorsakar att barnet reagerar på stimuleringen. Med hjälp av detta kan man anpassa miljön där barnet vistas.

I Pillers (2016: 107-108) intervjuer ansåg förskolelärare och ergoterapeuter att det vore viktigt att minska visuella distraktioner och obehagliga ljud i utrymmen där barnet vistas, för att öka barnets välmående och delaktighet i daghemmets verksamhet. Genom att använda sig av rutiner och scheman, visuellt stödmaterial och strukturerade utrymmen och material ökar barnets delaktighet. Scheman och rutiner hjälper barnet att förutse vad som kommer att hända. Intervjuade påpekade även hur viktigt det är att hålla fast vid rutinerna för barn med autismspektrumtillstånd, eftersom rutinerna skapar en känsla av trygghet.

Miljön har en inverkan på barnets lärande, en negativ lärmiljö kan försämra barnets läroprocess (McAllister & Maguire 2012: 104). Barnets koncentrationsförmåga kan försämrars, om barnet använder sig av en skyddsmekanism för att komma ifrån en negativ ljudstimulering (Kanakri 2017: 92). Man ansåg att ha ett över- eller underkänsligt hörsel- sinne, känselsinne och synsinne försvårar barnets deltagande i daghemmets verksamhet (Piller 2016: 107–108).

På grund av att sinnesstimuleringarna kan vara negativa och överstimulerande, kan barnet känna sig otrygg eller obekvämt i miljön, som kan leda till att barnet undviker att delta i verksamheten, som kan påverka barnets delaktighet. Som professionell i daghemmet är det viktigt att vara medveten om vilka sinnesstimuleringar som gör det svårt för barnet att delta i daghemsgruppen, samt att minska de negativa stimuleringarna och anpassa daghemsmiljön. (Piller 2016: 104; 106)

Genom att öva på sinnesstimuleringarna i ett sinnesrum kan barnet få en positiv upplevelse av retningarna, som hjälper barnet i framtiden (Posar 2017: 349). Intervjuade förskolelärare och ergoterapeuter ansåg att det vore viktigt att öva på sinnesstimuleringarna med jämna mellanrum (Piller 2016: 108). Man bör även erbjuda barnet en möjlighet att få gå och lugna ner sig i ett tyst rum utan negativa stimuleringar, efter en överstimulerande retning eller då barnet känner att retningen är överväldigande (McCallister 2012: 111).

Fastän man inte kan lösa barnets alla svårigheter i skolan med att anpassa den fysiska lärmiljön, så har den fysiska miljön och strukturen en stor inverkan på barnets lärande och delaktighet. För att kunna anpassa miljön behövs det samarbete mellan vårdnadshavare, professionella och andra myndigheter. (McCallister 2012: 111) Piller (2016: 109) påpekar att man bör även anpassa och stöda den psykiska och sociala miljön.

Man bör inte avlägsna alla negativa stimuleringar i miljön, eftersom barnet behöver konfrontera och öva på de negativa retningarna för att stärka toleransen för retningarna och för att stöda barnets utveckling i framtiden (Piller 2016: 107; McCallister & Maguire 2012: 103-104). McCallister & Maguire (2012: 103-104) fortsätter att lärmiljön som erbjuds skall utmana och stöda barnet. Därför vore det viktigt att öva och konfrontera dessa sensoriska avvikelserna på ett tryggt sätt.

Sammanfattningsvis kan man dra slutsatsen att sensoriska avvikelser påverkar barnet på flera olika plan, på barnets vardag, familjen, lärandet, delaktighet, beteende, samt välmående. Känslor som rädsla, otrygghet, smärta och negativa erfarenheter av sinnesstimuleringarna i miljön försvårar barnets delaktighet i daghemmet. Genom att vara medveten om vilka sinnesstimuleringar som negativt påverkar barnet, kan man anpassa den

fysiska miljön och göra den lämpligare för barnet. För att lyckas anpassa den fysiska miljön, är det viktigt att skapa lämpliga strukturer, rutiner och en lämplig design. Professionella, vårdnadshavare och andra myndigheter bör samarbeta för att finna stödåtgärder för barnet. Att anpassa den fysiska miljön stöder barnet, men för att stöda barnet på bästa möjliga sätt, behöver man även anpassa den psykiska och sociala miljön.

Som professionell är det viktigt att inte avlägsna alla negativa stimuleringar i miljön, eftersom barnet behöver konfrontera och öva på retningarna på ett tryggt sätt, för att stärka toleransen och för att komma över de negativa sinnesstimuleringarna. Lärmiljön skall utmana och stöda barnet. Det är även viktigt att erbjuda barnet ett tyst rum där barnet kunde lugna ner sig efter en överstimulerande situation eller då stimuleringen är överväldigande, samt att öva på sinnesstimuleringarna t.ex. i ett sinnesrum.

5 EN FUNGERANDE FYSISK LÄRMILJÖ

I detta kapitel introduceras element som är viktigt att komma ihåg, då ett barn med autismspektrumtillstånd har sensoriska avvikelser. Senare i kapitlet presenteras olika element som gör att den fysiska lärmiljön kunde vara lämpligare för barn med autismspektrumtillstånd.

I kapitel 4.2, kommer det fram att barn med autismspektrumtillstånd kan vara över- eller underkänsliga och att ett ovanligt intresse för olika sinnesintryck som t.ex. känsel, lukt, ljud, smak och ljus. Som också nämnts tidigare, så är alla barn inom autismspektrumtillståndet individuella och inget barn känner eller reagerar likadant på stimuleringarna och därför är det viktigt att lära känna barnet och hans behov, för att kunna anpassa den fysiska miljön. (Kranowitz 2003: 208) betonar även vikten av att vara medveten om att barnets reaktion på någon sinnesstimulering kan variera från dag till dag, beroende på barnets humör.

De sensoriska avvikelserna förekommer på grund av en skada i centrala nervsystemet, som reglerar nervsignaler till barnet om hur barnet skall reagera på olika sinnesstimuleringar som uppkommer i miljön och i kroppen. Ett barn kan reagera under- eller överkänsligt för flera olika sinnesintryck samtidigt. (Kerola et al. 2009: 97-99) Genom att

veta vilka sinnesstimuleringar som påverkar barnet negativt, kan man anpassa daghemsmiljön och minimera de negativa stimuleringarna, vilket ökar barnets lärprocess. Man bör sträva efter att skapa en miljö som ökar barnets delaktighet.

5.1 Överkänslighet och underkänslighet

Barn med autismspektrumtillstånd kan ha en överkänslig syn, då vore det viktigt att minska användningen av speglar och material som blänker. Barn med en överkänslig syn trivs bättre i utrymmen där färgerna är naturliga och lugna. Om barnet anser att belysningen i miljön är för ljus, kan barnet använda sig av solglasögon. (Kerola et al. 2009: 104) Man kan även försöka att skymma eller släcka belysningen då barnet har en överkänslig syn (Piller (2016: 107). Att använda sig av naturlig belysning, som t.ex. solljus är mest lämplig för barnet (Leestma 2015: 76).

Det är viktigt att minimera visuella distraktioner från väggarna, eftersom barnet lätt kan bli distraherat om inte t.ex. det visuella materialet är ordentligt fastklistrat på väggen. Det kan vara bra att ha gardiner framför fönstren om det är något ute som distraherar barnet. För att öka barnets koncentrationsförmåga kan man försöka eliminera onödigt material och dekorationer från hyllorna. (Kranowitz 2003: 208–209) Det vore viktigt att minimera det visuella materialet, förutom bildscheman och visuellt material som stöder barnets lärande och självständighet (Piller 2016: 107).

Då man jobbar med ett barn som har en överkänslig hörsel är det som professionell viktigt att man diskuterar med lugnare och tystare röst, samt att dämpa olika ljud i utrymmet (Ayres 2008: 255-256). Kerola et al. (2009: 104) rekommenderar att barnet kan använda sig av hörselskydd, då man inte lyckas justera ljudets nivå i alla utrymmen. Då ett barn är överkänslig för ljud är det oerhört viktigt att barnet i sin egen takt får bli van vid ljudstimuleringen.

Då barnet har en överkänslig hörsel, är det viktigt att använda material som suger upp ljudet och minskar ekot i rummet. Genom att använda mattor, tyger, möbler av trä, tjocka väggar och akustikskivor minskar man ljudet och ekot i ett rum, vilket betyder att

det är enklare för barn med en överkänslig hörsel att vistas i utrymmet. (Kranowitz 2003: 209) Man kan även använda sig av lugn musik för att blockera andra ljud i utrymmet (Piller 2016: 107).

Då ett barn har ett överkänsligt luktsinne, innebär det att barnet kan anse att olika dofter och lukter är obehagliga eller t.o.m. hotande. Därför vore viktigt att avlägsna dofter som parfym och tvål där barnet vistas, samt andra lukter och dofter som barnet anser obehagliga. Om detta inte lyckas kan man vädra utrymmet. (Kerola et al. 2009: 105) Som professionell är det viktigt att vara medveten om att barnet kan ogilla personer på grunda av en viss doft eller lukt (Ayres 2008: 256).

Som det även kom fram i kap. 4.2 så kan barn med autismspektrumtillstånd också vara underkänsliga för olika sinnesintryck. Till nästa presenteras element som kan skapa en bättre fysisk miljö för barn som är underkänsliga för olika sinnesintryck. För barn som är underkänsliga för ljud, skulle det vara betydelsefullt att ordna ett skilt utrymme där barnet kunde skapa olika ljud med hjälp av instrument och andra redskap. Genom att ge hörlurar till ett barn som har ett underkänsligt hörselsinne, kan barnet lyssna på musik och olika ljud utan att distrahera andra. (Kerola et al. 2009: 105)

Ett barn med underkänslig syn drar nytta av stark belysning och visuellt material. Barnet trivs att vara i utrymmen där man använder ljusa och färggranna färger, för att få hets sinnen tillfredsställda. Då barnet har ett underkänsligt luktsinne, behöver barnet starka sinnesstimuleringar, som att lukta på olika maträtter och olika dofter. (Kerola et al. 2009: 104; 106)

Som det även kom fram i kap 4.3, är det viktigt att det finns tysta rum där barnet kan lugna ner sig efter en överstimulerande retning eller då stimuleringen är överväldigande. Leestma (2015: 84) påpekar att det även är viktigt att tänka på barnets säkerhet då man planerar den fysiska miljön. Man kan använda sig av mjukt material, för att barnet inte skall stöta sig själv om barnet blir överstimulerad.

5.2 Struktur och visuellt material

Struktur och rutiner har en stor betydelse för barn med autismspektrumtillstånd, dessa två element stöder barnets lärande och självständighet och skapar en känsla av trygghet. Barn med autismspektrumtillstånd behöver struktur, rutiner för att synliggöra tiden, platsen, människorna och uppgiften. För att ett strukturerat lärande kunde lyckas, behöver daghemspersonal, vårdnadshavare och andra professionella samarbeta. (Kerola et al. 2009: 167-169)

Ett strukturerat lärande innebär element som samarbete, kommunikation, utrymme, tid, personerna, metoder och redskap, feedback, samt lärandets metod. I en strukturerad fysisk miljö bör materialet och utrymmen ha samma plats varje gång. Utrymmen bör ha tydliga visuella instruktioner om vad som skall utföras, samt vara bekväma och lämpliga för barnet. (Kerola et al. 2009: 167-171; Ganz 2007: 250-251)

De flesta barn med autismspektrumtillstånd lär sig bäst visuellt. Därför rekommenderas det att man använder bildscheman och visuellt material för barn med autismspektrumtillstånd. Med hjälp av bildschemat kan barnet förbereda sig på vad som skall ske, samt få en inblick i hur dagen skall se ut och om det kommer att förekomma förändringar i de normala rutinerna. Då man jobbar med barn med autismspektrumtillståndet rekommenderar man att använda sig av ett rehabiliteringsprogram som heter TEACCH som är en förkortning av Treatment and Education on Autistic and Related Communication Handicapped Children. (Ganz 2007: 249-250; 252) Kerola et al. (2009: 168) påpekar att tanken med TEACCH är att visualisera miljön där barnet vistas genom att använda bilder som stöd. Huvudprincipen är att barnet kunde vara så självständigt som möjligt.

Man kan använda sig av bildscheman som visar vad barnet skall göra. Då barnet utfört uppgiften t.ex. tvättat händerna kan barnet komma tillbaka till bildschemat och svänga bilden för att veta, att hen gjort uppgiften färdigt. Att strukturera utrymmen är även en viktig process i TEACCH, som innebär att varje material, redskap, utrymme och person skall ha sin egen plats och som stöder barnets utveckling och lärprocess. Man använder sig ofta av en metod som heter ”korg lärandet”. Metoden går ut på att ha uppgiftens material organiserat i korgar, som är placerade i rätt ordning. Barnet utför uppgiften

med hjälp av materialet som finns i korgarna. Då barnet utfört uppgiften som finns i korgen, så kan barnet systematiskt och självständigt förflytta sig till nästa korg, alltså nästa uppgift. ”Korg lärandet” lär barnet arbeta självständigt och en ger en känsla av att lyckas. (Malm et al. 2012: 225-226)

I kap. 4.3 kom det fram att genom att avvika från rutinerna inverkar detta negativt på barnets beteende. Därför är det viktigt att följa rutinerna och med hjälp av bildscheman kan man förverkliga detta, men då förändringar sker kan barnet förbereda sig för förändringen med hjälp av bildschemat.

6 ETT SOCIALPEDAGOGISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Fokus i detta kapitel är att förklara vad ett socialpedagogiskt tankesätt innebär, i arbetet med barn med specialbehov, och hur man kan använda socialpedagogiken för att få barn med autismspektrumtillstånd inkluderade samt delaktiga i en gemenskap på daghemmet. I examensarbetet har det använts ett socialpedagogiskt tankesätt då man ser på arbetet som en helhet. Socialpedagogiken lämpar sig som examensarbetets teoretiska referensram eftersom det är grunden till det sociala arbetssättet som är det allra viktigaste då det talas om barn med specialbehov, för att stärka individens egna resurser och lyfta fram dess styrkor. Det sociala samspelet är grunden för det mänskliga livet och som individ bör man känna sig meningsfull och delaktig i den omgivning man lever i, oavsett ålder eller utvecklingsnivå.

Socialpedagogiken kopplas även starkt till förändringsarbete, som direkt kan förknippas med arbetet med barn med specialbehov, eftersom det ständigt sker utveckling och den positiva förändringen är en vändpunkt och framgång i detta arbete. I arbetet med barn med autismspektrumtillstånd blir den professionellas kompetens och det socialpedagogiska tankesättet oerhört viktigt. Genom att lyfta fram barnets styrkor och kunna anpassa omgivningen för att nå den maximala delaktigheten för inklusion inom småbarnspedagogiken kan man forma vardagen givande och lärande för barn med autismspektrumtillstånd.

Det socialpedagogiska förhållningssättet är något man kan använda sig av i arbetet med barn med autismspektrumtillstånd inom småbarnspedagogiken. Med det socialpedagogiska förhållningssättet har man som professionell möjlighet att, inte bara möta barnen utan faktiskt bemöta dem inom småbarnspedagogiken. Utöver detta har det en inverkan på de positiva färdigheterna och möjliggör en meningsfull vardag. Man stöder barnen till att hantera sina svårigheter och förstärka sina egna resurser, vilket stöder en god utveckling. Socialpedagogiken använder sig alltid av individens egna styrkor och kraftkällor för att barnet skall kunna förverkliga sig själv och klarar av att möta på dagliga utmaningar. (Cederlund & Berglund 2017: 77)

När man vill att en utveckling och en förändring skall ske är det enligt socialpedagogiken viktigt att koncentrera sig på individuella förändringsprocessen och att fokusera på individens motivation, självförtroende och självbild. Med ett socialpedagogiskt förhållningssätt vill man inte förstora problematik som redan finns eller sopa den under mattan, utan istället ta itu med svårigheterna på hanterbara sätt i den takt individen klarar av det och enligt den egna utvecklingsnivån. Här är det alltså viktigt att inte fastna vid problematiken, utan istället fokusera på de goda sidorna och arbeta med dem inom småbarnspedagogiken för att möjliggöra inkludering. Socialpedagogiken bygger på respekt och dialog, speciellt i det sociala arbetet med barn med specialbehov, som är i behov av motivationsstöd. (Cederlund & Berglund 2017: 64-65; 77)

I arbetet med barn som har specialbehov inom småbarnspedagogiken finns det flera mål inom det socialpedagogiska förhållningssättet. Ett av de viktigaste målen är att barnet själv skall förstå och kunna definiera sin situation och sina behov med hjälp av stödet. Andra målet är att ge barnet utrymme att agera, fungera och tala öppet om sina behov samt att skapa ett gott samarbete med barnet och hans familj. Problematik som uppstår kan man omvända till utmaningar man vill lösa tillsammans, dvs. att upprätthålla bra stämning genom att ta vara på goda känslor som nyfikenhet, uppmärksamhet, lek och glädje, samt känslan av att lyckas. Barn lär sig alltid bättre då de är på gott humör. (Cederlund & Berglund 2017: 77-78)

Cederlund & Berglund (2017: 57-58) poängterar att fokus på ett socialpedagogiskt perspektiv alltid berört lärprocesser och identitetsutveckling. Här lyfts även tyngden på det

sociala samspelet fram, omgivningen vi lever i, samt människorna runt omkring oss. Det innebär att vi ständigt speglar oss själva i samspel med andra människor och vår omgivning. Vi formar våra attityder, värderingar och avvikelser på basen av det vi upplever av samhällets koder och tolkningar, och genom detta utvecklas vår personlighet. I arbetet på daghem med barn med specialbehov, är de ovannämnda perspektiven oerhört viktiga att bära med sig. Med tanke på att inkludera barn med specialbehov inom småbarnspedagogiken, är det a och o att förstå samhällets påverkan på individen, samt betydelsen av det sociala samspelet. Då den professionella arbetar enligt det socialpedagogiska förhållningssättet är det viktigt att hen har en bred kunskap om betydelsen för den unika individen, dvs. förstår egna attityder kring avvikelser samt det värdefulla i att hitta unika styrkor i varje individ.

Cederlund & Berglund (2017: 73-74) säger att det socialpedagogiska förhållningssättet har som mål att undvika stämpling då det gäller barn och unga. De menar att det inte finns omöjliga fall utan endast svåra situationer där socialpedagogiken kommer in. I god dialog med andra människor ändras negativa förhållningssätt och problematiska situationer förbättras.

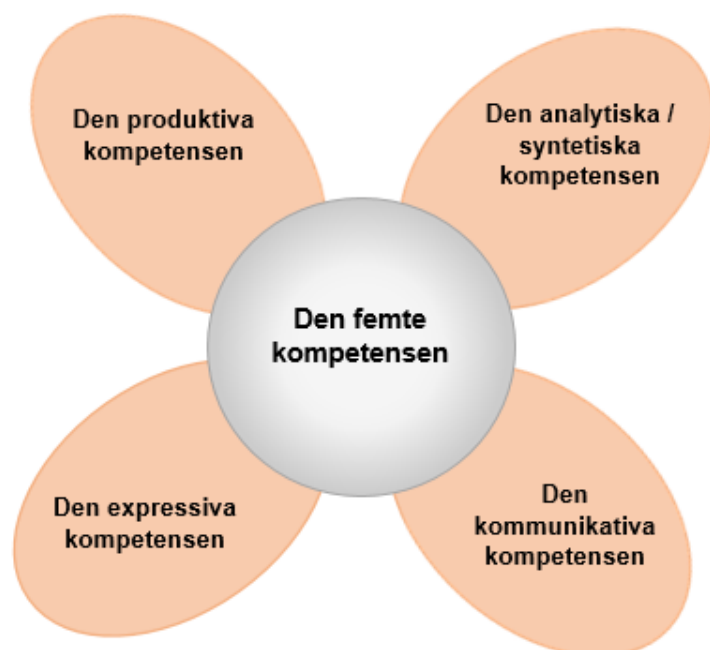
Denna ovannämnda kunskap kan man direkt koppla till ett socialpedagogiskt förhållningssätt inom småbarnspedagogiken. Speciellt då det gäller professionella som dagligen arbetar med barn inom autismspektrumtillstånd behövs kunskap att se vad som krävs, för att få barn med specialbehov inkluderade i daghemsggruppen och kunna fungera precis som alla andra, oavsett vilken grad av svårigheter hen har.

6.1 Bildningsblomman som ett verktyg för socialpedagogisk professionalitet

Madsen (2001: 227) har skapat en modell för professionella, över hur professionellas kompetenser används och kan speglas till det praktiska arbetet. Socialpedagogisk yrkeskompetens handlar om olika tillvägagångssätt för att kunna uppnå ett gott arbete med individen. Bildningsblomman är en god grund att ha med sig inom arbetslivet för att själv kunna fundera över och spegla sin yrkesroll. Bildningsblomman visar med sina

blad att den socialpedagogiska verksamheten kan delas in i fyra praktikfält, som den professionella kan förverkliga på ett personligt sätt. Dessa kompetenser är knutna till händer, hjärta, tunga och hjärna. Blommans mitt är den femte kompetensen, som är resultatet av att ha förmågan att kombinera alla dessa kompetenser till en helhet. Madsens bildningsblomma är ett gott verktyg för professionella inom småbarnspedagogiken. Som professionell i arbetet med barn i behov av speciellt stöd är det extra viktigt för den professionella att ha en bred kunskap och kompetens, för att kunna utveckla en mångsidig och givande socialpedagogisk verksamhet och omgivning för barn med autismspektrumtillstånd.

Nedan presenteras de olika kompetenserna enskilt. Det är dock viktigt att komma ihåg att kompetenserna arbetar parallellt med varandra och är alla lika viktiga för att en helhet skall kunna uppstå. Det innebär att de går mycket in i varandra och därför kan man inte i praktiken skilja dem åt, så bra som det kommer göras nedan. (Madsen 2001: 227-228)

Figur 1. En modell på socialpedagogisk kompetensen baserad på Madsens (2001) bildningsblomma.

Den *produktiva kompetensen* innebär det praktiska arbetet som den professionella utför med händerna. Det vill säga att ha en förmåga att skapa och konkret kunna använda sig av redskap, verktyg och kunna forma sin omgivning med hjälp av manuella färdigheter. I arbetet med barn med autismspektrumtillstånd som är i behov av speciellt stöd i vardagen, är det viktigt att den professionella har kunskap samt färdigheter att välja och behärska metoder och tekniker som gynnar barnet. Det krävs även att den professionella har kunskap och möjlighet till problemlösning, eftersom det krävs mycket tålamod och vilja att arbeta med barn i behov av speciellt stöd. Genom att använda sig av den produktiva kompetensen i det socialpedagogiska arbetet, kan den professionella t.ex. kreativt forma omgivningen, välja rätt slags stödmeter samt material för att barn med autismspektrumtillstånd skall få en känsla av delaktighet och att lyckas. (Madsen 2001: 228)

Den *expressiva kompetensen* behandlar det otalade språket, det vill säga det kroppsliga sättet att uttrycka känslor. Socialpedagogen skall i denna kompetens ha förmågan att känna sin egen kropp och sina sinnen, för att kunna genomföra estetiska aktiviteter och skapa rörelse och erfarenheter. Exempel på sådan aktivitet är dans, teater, musik och sång. Den professionella skall ha färdigheter i att kunna sätta sig in i den andras värld, även utan språkliga kunskaper. Denna kompetens är till stor nytta i arbetet med barn i behov av specialstöd, eftersom barn med autismspektrumtillstånd kan ha svårigheter av olika grad med att uttrycka sig språkligt eller att bli förstådd. Därför är det viktigt att med den expressiva kompetensen kan ge barnen möjlighet att fungera i vardagssituationer, uttrycka sig själva samt bearbeta olika slags emotioner i kroppen. (Madsen 2001: 229)

Den *kommunikativa kompetensen* innebär det talade språket mellan människor. För att en god interaktion skall ske behöver man en ömsesidig tillit. För att barn med autismspektrumtillstånd skall ha möjlighet att delta i gemenskapen och skapa sociala relationer, krävs det att den professionella har de kommunikativa färdigheterna. Inte endast de språkliga, utan även förståelse för processen för mänskligt samspel, hur människor bör handla mot varandra samt hur man löser konflikter. Då barnet känner sig trygg i samvaron kan även barnet bättre uttrycka sig själv språkligt, vilket gynnar barnets inläring och kommunikativa färdigheter. (Madsen 2001: 230-231)

Den *analytiska/syntetiska kompetensen* går ut på att ha kunskap och förståelse för sin omvärld, vilket innebär att ständigt fördjupa sin kunskap som professionell. Denna kompetens är viktig inom socialpedagogiskt arbete med barn med autismspektrumtillstånd, eftersom den professionella måste ha tillräcklig kunskap om brukargruppen och dess förutsättningar, levnadsvillkor och kravnivå. Som professionell är det viktigt att hålla sig öppen och utforskande och ständigt bredda kunskapen. Utan denna kompetens har den professionella svårt att förstå och sätta sig in i den andras värld, om hen inte har kunskap om autismspektrumtillståndet och vad det egentligen innebär. Den analytiska kompetensen innebär att kunna plocka ut mindre delar av en helhet, för att kunna definiera dessa enskilt medan den syntetiska kompetensen innebär att kunna samla ihop dessa delar till en helhet. Med kunskapshandlingarna kan man skapa nya helhetsförståelser och perspektiv för att utöva förståelse för vardagssituationer i arbetet inom småbarnspedagogiken. (Madsen 2001: 231-233)

Den *femte kompetensen* är som tidigare nämnts den viktigaste kompetensen, som förenar alla de ovannämnda socialpedagogiska kompetenserna som behövs i det praktiska arbetet med barn inom autismspektrumtillståndet. Den professionella kan på ett personligt sätt integrera alla de fyra kompetenserna och utveckla dem till en helhet som ingår i varje socialpedagogisk verksamhet. Enskilt har inte kompetenserna ett lika stort värde men tillsammans bildar de handlingskompetensen som ligger i centrum för det socialpedagogiska arbetet. (Madsen 2001: 234)

6.2 Betydelsen av social inklusion för barn med funktionsvariation

Madsen (2006: 173-175) tydliggör att begreppet inklusion innebär att individen och samhället arbetar med och för varandra. Med detta vill man poängtera att samhället skall ha plats för alla individer oberoende kön, ålder och utvecklingsnivå. En social inklusion syns redan i barnets tidiga ålder via sociala institutioner så som daghem och skola. Daghemmet utgår från det livslånga lärandet som garanterar att alla barn och familjer har rätt till stöd enligt behov, för att försäkra sig om barnets goda utveckling och lärande.

Madsen (2006: 178) menar att det finns en del olika processer inom social inklusion som den professionella bör känna till i arbetet inom småbarnspedagogiken. Man utgår från att miljön har huvudansvaret för att fylla det nödvändiga sociala behovet för en mänsklig utveckling och förändring. Socialt deltagande sägs vara en av grundstenarna för ett gott lärande. Social inklusion betyder att resurserna ska ställas till förfogande för barnet ”på den sociala arenan där barnet lever sitt vardagsliv, det vill säga familjen, förskolan, skolan och närmiljön”. Det innebär, att resurserna skall komma till barnet istället för att barnet förflyttas till resurserna. Alla barn, oberoende utvecklingsnivå, har rätt till att få det stöd hen behöver i den omgivning barnet lever i.

Madsen (2006:179) lyfter även upp att barnets egna erfarenheter och upplevelser av att bli utanför gemenskapen, dvs. exkluderad, försvårar barnets möjlighet till en fullständig utveckling och lärande. Att inkludera barnet med autismspektrumtillstånd inom småbarnspedagogiken med barn utan specialbehov, kan göra att barnet med särskilda behov saknar kontakten med andra barn i likställd situation. Då är risken stor att barnet blir utanför gruppen och får en känsla av utanförskap och saknad delaktighet. Det kan i längden inverka på barnets egen utveckling och lärande.

6.3 Delaktighet

Enligt FN:s standardregler vill man garantera individer med funktionsvariation delaktighet och jämlikhet. Med dessa mänskliga rättigheter vill man tydliggöra rättigheter, möjligheter och ansvar samt minska på hinder för individer med funktionsvariation. (Finlands FN-förbund 2015: 6; Madsen 2006: 174) För att klargöra vad delaktighet innebär skall det ges en klar definition av begreppet. Det är viktigt att förstå skillnaden på deltagande och delaktighet. Delaktighet definieras som att ta del av något. Detta kan innefatta en social gemenskap, en uppgift, en aktivitet, en daghemsgrupp, skolklass eller arbetsplats. Då individer tillsammans deltar i en social interaktion och utför t.ex. en uppgift eller lek, förekommer det en känsla av tillhörighet, som är grunden för delaktigheten. För att individen skall känna en tillhörighet behöver hen ta sin egen plats genom att aktivt medverka. Det innebär att det måste ske en interaktion mellan minst två individer så att delaktigheten uppfylls. (Molin 2004: 43) Betydelsen av delaktighet blir spe-

ciellt viktig då det är frågan om barn med specialbehov, som lätt får känslan av att vara avvikande och inte känna sig som en del av gruppen. Barn är viktiga i varandras liv och att barnet får känna att man är accepterad av jämnåriga vänner. Barn med specialbehov vill känna att de tänker och fungerar ungefär som barn runtomkring. Att umgås med jämnåriga barn kan dock inte fullständigt ersättas av en barn-vuxen relation. (Nordström 2004: 201)

Då det talas om barns delaktighet och inflytande inom småbarnspedagogiken kan man lätt missförstå innebörden. Ofta tänker man att det innebär att barn är med om att ta beslut, bestämma och välja. Detta är dock missledande eftersom barn inte ska bestämma över sin vardag. Barn behöver en klar struktur, regler och vägledning av vuxna för att känna sig trygga. Om man tänker att barn och vuxna är likvärdiga då det gäller att ta ansvar och beslut uppstår det problem. Barn vet inte sitt eget bästa och därför har den vuxna alltid huvudansvaret. Med delaktighet vill man främja en gemenskap där man visar respekt, samspelar och lyssnar på varandra. Här vill man poängtera att barns delaktighet i daghemmet inte endast innebär att delta och vara närvarande, utan att barnet kan vara med och påverka hens vardag och att barnets röst skall bli hörd. Som professionell inom småbarnspedagogiken är det viktigt att komma ihåg att ha delaktigheten som en del av den socialpedagogiska verksamheten och inte bara hålla delaktighet som ett begrepp man talar om, utan faktiskt använda det i praktiken. (Johannesen & Sandvik 2009: 30-31; 33)

När man observerar barnet under en dag inom småbarnspedagogiken kan man i viss mån räkna ut om barnet i gruppen är inkluderad och delaktig. Även om barnet ser ut att delta och verkar aktiva i verksamhet eller lek på daghemmet så säger detta egentligen ingenting om verkligheten, eftersom det är barnet själv som upplever om hen är delaktig eller icke-delaktig och socialt inkluderad i leken och verksamheten. (Madsen 2006: 217) Professionellas roll är att låta barnen vara delaktiga i gruppen, genom att kunna släppa kontrollen, och istället vara lyhörd och våga ta emot det barnen förmedlar verbalt, kroppsligt eller via leken. Det innebär att man skall kunna skapa en tillhörighet som är öppen och där alla har rätt att bli sedda och hörda. (Johannesen & Sandvik 2009: 42)

Mellan två barn som båda har en funktionsvariation, finns det ett aktivare samspel och deltagande på en mer jämlik nivå. Då det kommer till att hantera konflikter i samspelet med varandra behöver man kunna kommunicera. Barn med funktionsvariation kan ofta hantera konflikter utifrån sina egna förutsättningar, då barnen är på samma nivå med liknande samspelsvillkor. Det kan innebära att barnen tar en paus från varandra för en stund och går åt varsitt håll, eftersom de inte förstår varandra eller kommer överens och inte får stöd av en vuxen för att lösa problemet. (Nordström 2004: 203-204)

Barn med funktionsvariation har förmågan att hitta gemensamma sätt att hantera vardagsituationer. Att få delta i gemensamma aktiviteter enligt egna förutsättningar, dvs. att få en slags frihet att själv få besluta hur länge man vill och orkar delta i en aktivitet. Barnet har möjlighet att gå ur en gemensam aktivitet och senare vara välkommen tillbaka, utan att barnet får problem på grund av andra barns reaktioner på beteendet. Detta innebär att barn med funktionsvariation pendlar mellan aktivt och passivt deltagande i aktiviteter. Det kan betyda ett aktivt deltagande i aktivitet med kamrater eller ett mer passivt deltagande bredvid händelser, aktiviteter på egen hand eller tillsammans med en vuxen. Barnet går tydligt ut och in i aktiviteterna och kan vara kortvariga. Bredvid-deltagandet kan betyda att barnet behöver rum för att pusta ut emellanåt för att sedan kunna fortsätta efter en stund. (Nordström 2004: 204)

Då det gäller relationer mellan barn med och utan funktionsvariation utvecklas lätt ett ojämnt samspelsmönster, där barn med funktionsvariation kan bli utanför och inte nå kraven som ställs för att delta i leken. Här blir det lätt att barn utan funktionsvariation styr och leder leken, vilket gör att barn med funktionsvariation snabbt kan konstatera att de inte klarar av att hänga med och att de inte längre vill vara med, och därför blir leken kortvarig. Bredvid-rollen kan även vara en stark lyssnande och iakttagande roll. Barn med funktionsvariation önskar vara med i den kommunikativa och motoriska gemenskapen, vilket gör att barnet väljer den passiva, lyssnande och iakttagande bredvid-rollen men går kanske aldrig fullständigt med eller släpps inte in i leken. Barn med funktionsvariation kan i vissa fall ta plats och vara delvis deltagande och gå in och ut i aktiviteten så länge som kraven och kompetensen räcker till. (Nordström 2004: 204-206)

7 METOD

I detta kapitel presenteras examensarbets metod och motivering av vald metod. Till slut presenteras examensarbetets etiska aspekter och trovärdighet. Metoden i examensarbetet är en produktutveckling, dvs. ett verksamhetsinriktat examensarbete. Valet av metoden gjordes på grund av att professionella kunde ha någonting konkret till förfogande för att kunna skapa en lärande och delaktighetsfrämjande daghemsmiljö för barn med autismspektrumtillstånd inom småbarnspedagogiken.

Fördelarna med metoden är att professionella får tillgång till en konkret och lättläst produkt, där professionella inom småbarnspedagogiken enkelt kan leta fram information om barn med autismspektrumtillstånd, samt hur de kunde möjliggöra en delaktighetsfrämjande och fysisk lärmiljö. Nackdelarna med metoden är att produkten som professionella inom småbarnspedagogiken får till sitt förfogande, lätt kan tappas bort. Som professionell kan man glömma att informationsbroschyren existerar och lägger den i en låda. Därför kommer informationsbroschyren att vara lockande och lättläst, för att den professionella skall vilja söka information och råd i informationsbroschyren.

7.1 Produktutveckling

Examensarbetet följer Silius-Ahonen & Haldin (2014) *Om verksamhetsinriktade examensarbeten*, samt Vilkka & Airaksinens (2003) litteratur för att få en inblick i hur man gör ett verksamhetsinriktat examensarbete. En produktutveckling är ett verksamhetsinriktat examensarbete, vars huvudtanke är att stöda professionella i arbetslivet, genom vägledning, anvisningar och handledning (Vilkka & Airaksinen 2003: 9).

Ett verksamhetsinriktat examensarbete kan genomföras med hjälp av evenemang, en broschyr, mapp, bok, portfolio, webbsida, ett möte eller en föreställning. Produkten eller evenemanget som utförs, skall kunna användas i arbetslivet och ha en teoretisk grund. För att framställa ett bra och ett intressant verksamhetsinriktat examensarbete, är det viktigt att ämnet man skriver om, bygger på något man själv är intresserad av, eller något man vill fördjupa förståelse för. (Vilkka & Airaksinen 2003: 9-10; 16)

Innan man börjar skriva ett verksamhetsinriktat examensarbete är det viktigt att skapa en handlingsplan (Silius-Ahonen & Haldin 2014). I handlingsplanen är det viktigt att fundera om produktutvecklingen är väsentlig och om det finns litteratur som stöder denna. Handlingsplanen skall svara på frågor som: varför examensarbetet kommer att göras och hurdant verksamhetsinriktat arbete man kommer göra samt hur man kommer uppnå dessa mål. (Vilkka & Airaksinen 2003: 26-27)

Under skrivprocessen bör man skriva en dagbok, för att inte glömma de beslut och ändringar som gjorts under examensarbetets processen. Dagboken bör göras för att skribenten i slutet av examensarbetet skall kunna skriva en processbeskrivning som visar läsaren hur alla beslut och förändringar påverkat produktutvecklingen. Man kan både skriva och rita i dagboken. Dagboken bör innehålla tillvägagångssättet, processen, idéer, mål, beslut, samt förändringar som skett. Det är även viktigt att nämna de artiklar, avhandlingar och litteratur som används för att se till att man hänvisat källan korrekt. Dagboken bör vara utförligt skrivet för att skribenten kunde få en begriplig bild om hur processen gått vidare och med detta skriva en grundlig processbeskrivning. (Vilkka & Airaksinen 2003: 19-20; 67) Silius-Ahonen & Haldin (2014) påpekar även att man under skrivprocessen skall dokumentera allt som händer, sin egen idé, motiveringar av val som gjordes m.m.

7.2 Etiska aspekter

Examensarbetet följer Yrkeshögskolan Arcadas *Goda vetenskapliga praxis* och Vilkka & Airaksinens (2003) litteratur, gällande examensarbetets etiska aspekter. I kapitlet nedan presenteras de etiska aspekterna som stöder detta examensarbete. Huvudprinciperna i Arcadas *Goda vetenskapliga praxis* är: att vara ärlig och omsorgsfull genom hela examensarbeteprocessen. Då man skriver ett examensarbete är det viktigt att respektera skribentens resultat och åsikter samt att kritiskt granska alla källor som använts. (Arcada 2015)

Man bör även följa egna yrkesområdets principer, i detta examensarbete är det speciellt viktigt att reflektera kring de etiska aspekterna gällande de olika begreppen som använts

(Arcada 2015). Man bör undvika att använda begrepp som är oanvändbara och nedvärderande, för att inte stigmatisera eller kränka barn inom autismspektrumet. Informationsbroschyren är något som professionella inom småbarnspedagogiken kan använda sig av i arbetslivet och därför är det väsentligt att använda korrekta begrepp och benämningar i informationsbroschyren.

Samtidigt följer examensarbetet Vilkka & Airaksinen (2003) riktlinjer då övervägt etiska aspekterna i examensarbetet. För att skriva ett gott och tillförlitligt examensarbete, är det viktigt att granska källornas kvalitet, pålitlighet och ålder. Man ska sträva efter att använda sig av förstahandskällor. (Vilkka & Airaksinen 2003: 72-73) Artiklarna som använts i examensarbetet är skrivna under åren 2010-2018 och litteraturen som använts i examensarbetet är skrivet på 2000-talet. Allt material som finns i informationsbroschyren är taget från examensarbetet, därför är det viktigt att vara källkritisk och använda pålitliga källor och behärska författarens resultat.

Eftersom informationsbroschyren är en produkt har tillverkarna rätt att skydda produkten. Enligt lagen om upphovsrättslag (404/1961) är tillverkaren den som skapat produkten, detta innebär att tillverkaren har rätten att bestämma om produkten får göras tillgänglig, översättas m.m. Om någon utomstående vill översätta eller göra produkten tillgänglig, bör personen be om tillstånd av produktens tillverkare. Detta innebär att Arcada, Sedmigradsky, Barnavårdsföreningen i Finland och examensarbets skribenter bestämmer över hur informationsbroschyren kommer att användas i framtiden.

Upphovsrätten skyddar produkten som skapats och kommer i bruk då produkten är färdig. Fastän man inte har en © -symbol i produkten, så har man rätt till upphovsrätten. Dock rekommenderar man att skriva i produkten tillverkarens namn och årtal då produkten skapats. (Tekijänoikeuden tiedotus-ja valvontakeskus ry 2006: 3)

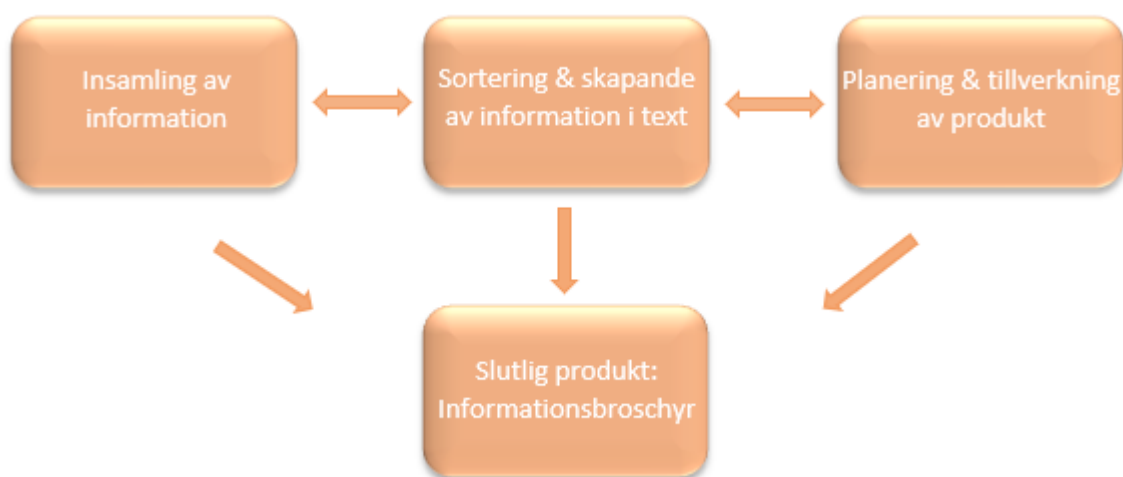
8 PRODUKT

I detta kapitel förklaras hela processen fram till den slutliga produkten, dvs. informationsbroschyren. Det tas upp olika synpunkter som påverkat utvecklingen av produkten samt innehåll och design.

8.1 Processbeskrivning

Som det nämndes i föregående kapitel, beskriver Vilkka & Airaksinen (2003: 19-20) det verksamhetsinriktade arbetet som en process som tydligt skall synliggöras steg för steg ända fram till den färdiga produkten. För att framföra processens gång har vi dragit nytta av anteckningarna vi gjort från början till slut.

Nedan är en figur över produktutvecklingsprocessen.

Figur 2. Examensarbetsprocessen.

Vi valde att delta i projektet *Socialpedagogisk kompetensutveckling inom barndagvården*, som behandlade teman delaktighet och en innovativ lärande miljö. Vi kom snabbt fram till att vi ville skriva om barn med specialbehov inom småbarnspedagogiken. Då vi presenterade vår plan för uppdragsgivarna, hade vi valt att inrikta oss på endast autism. Vår uppdragsgivare gav som förslag att utvidga området till autismspektrum, eftersom autism skulle bli så snävt. Genom dessa förslag beslöt vi oss att fokusera på vad autismspektrumtillstånd medför, samt hur barnen kan bli delaktiga och hur man kan skapa en fysisk lärmiljö.

Själva processen satte igång med att bolla idéer på sökord för att hitta artiklar som skulle stöda arbetet. Vi hade en del utmaningar att hitta artiklar som berörde miljön och omgivningen på daghem. Vi kom underfund med att, det finns en brist på studier som ger konkreta riktlinjer hur den fysiska lärmiljön skall se ut på daghemmet då det gäller barn med autismspektrumtillstånd och sensoriska avvikelser. Då det ständigt poängteras

att barn med autismspektrumtillstånd har flera utmaningar som berör omgivningen runt omkring dem. Därför var vi eniga om att vi vill ta itu med att samla kunskap om vilka möjligheter det finns att anpassa daghemsmiljön till en trygg plats som barnet vistas i. Med denna kunskap kan vi skapa nya tankar inom småbarnspedagogiken och möjligen väcka medvetandet även för fortsatta studier.

I detta skede började vi även fundera kring hurdan produktutveckling vi vill göra och hurdana behov det finns på daghemmen. Vi var eniga om att det inte finns mycket information och kunskap om barn med autismspektrumtillstånd på daghem. Det kändes därför naturligt för oss att börja planera en informationsbroschyr som är riktad till daghemspersonal. Vi valde att använda oss av designprogrammet Canva, som är ett gratis och är ett lätt använt program för att designa och skapa en broschyr. Vår första frågeställning blev, att hur man kan skapa en god fysisk lärmiljö för barn med autismspektrumtillstånd. Då vi hade hittat tillräckligt med relevanta artiklar om ämnet började vi sätta ihop artiklarna och skapa text. Eftersom vi är två som jobbar med detta examensarbete, skulle vi utvidga arbetet för att ha två stycken frågeställningar. Då formades den andra frågeställningen om barns delaktighet och inklusion på daghem. När vi hade samlat ihop all information om ämnet kunde vi sätta igång att producera informationsbroschyren.

8.2 Tillverkning av produkt

För att utveckla och producera bästa möjliga informationsbroschyr har vi använt oss av boken: *Effektiv visuell kommunikation – Om nyheter, reklam och profilering i vår visuella kultur*, skriven av Bo Bergström. Bergström (2012: 216-217) poängterar tyngdpunkten av att fånga läsaren från första stunden man får materialet framför sig. Därför har det betydelse hur man lägger ihop de olika elementen till en helhet. Det är ofta det första intrycket som är avgörande. Designen och innehållet i broschyren bildar tillsammans det budskap vi vill framföra. Det är dock viktigt att hålla i minnet att innehållet i materialet alltid bör styra formen. Det vill säga att ett dåligt innehåll inte kan döljas med hjälp av designen. Formen av broschyren skapar ett visuellt intresse hos läsaren, som därmed får förståelse för innehållet.

Under processen av skapande av produkten har vi följt Bergströms (2012: 223-224) riktlinjer för att skapa något nytt. Första steget är att omsorgsfullt fundera igenom vad målet med produkten är. När själva planeringen sätter igång ska man utgå från mål, tid, budget och formgivning. Därmed är det viktigt att skapa en helhetsbild över material och text som finns till förfogande och sedan välja bort det material som inte når de krav man vill åstadkomma. Då man kommit så långt är det dags att organisera, som innebär uppdelning av arbete samt dess tidsplan. Innan själva produkten formas skall man bilda sig en uppfattning om vad produkten kommer att kosta och eventuellt fundera på billigare alternativ. Efter alla dessa steg är det dags att använda sin kreativitet och forma produkten genom alla sinnen, hjärna, öga och hand för att skapa det man planerat.

Största delen av insamlingen av information var klar när planeringen och tillverkningen av broschyren startade. Designen och layouten har ändrats flera gånger innan den slutliga versionen bestämdes. Designen var delvis planerad innan innehållet var klart, men i slutändan var det innehållet som styrde designen. Bergström (2012: 229) menar att en broschyr skall attrahera och orientera läsaren för att maximera att budskapet går fram. För att väcka läsarens intresse kan t.ex. en stor och spännande bild och en dominant rubrik inverka på hur mottagaren upplever innehållet av broschyren. Läsaren skall enkelt kunna orientera sig igenom materialet, genom att det är klart och tydligt i vilken ordning man skall läsa rubriker, bilder eller andra element i broschyren. En väl strukturerad och genomtänkt form ger även ett professionellt och trovärdigt intryck.

För att föra fram budskapet i informationsbroshyren på ett attraktivt sätt, är bilderna valda med en mening för att locka och skapa ett intresse för läsaren. Bilderna och valda färger samt fontstilar är liknande, så att ett och samma tema följer genom hela broschyren. Färgerna är neutrala och temat är lugnt och harmoniskt, med små glimtar av färg. Det som väcker ett extra intresse är att broschyren innehåller små tvistar med olika element. För att hålla strukturen är texten och rubrikerna och dess färger klara och tydliga för att göra det enkelt för läsaren att orientera sig genom informationen. Vi har varit konsekventa med att hålla oss till en tydlig form genom att hålla meningarna korta, och bara nämna det allra viktigaste, för att undvika mycket text. Vi har även tagit i beaktande storlek av font och broschyr. Storleken på texten och rubrikerna är tillräckligt stort

så att materialet är lättläst och för de flesta individer enkelt att läsa utan hjälpmedel. Informationsbroschyren har designats att innehålla ca. 15-20 sidor i storleken A5, då vi velat ha en mindre storlek än A4, eftersom formen är enkel att ha med sig och tar inte mycket utrymme.

8.3 Produktens innehåll

All information som produkten innehåller bygger på de källor och teori som examensarbetet innehåller. Vi har valt att synliggöra den kunskap som vi tycker att daghemspersonal kan dra mest nytta av och som ger ett mervärde för informationsbroschyren. Vi har valt att hålla innehållet enkelt och lättläst så att bara de allra viktigaste faktorerna finns med. Eftersom ämnet är brett, har vi fokuserat på att hålla broschyren relativt kort, så att personalen kan upprätthålla intresset från början till slut.

Bilderna som finns i broschyren är valda med omtanke och innehåller en mening som inte nämns direkt, men kan förstås. Alla bilder har laddats ner från nätet gratis, från Pixabay och Pexels. Bilderna vi använt klassas som CC0-licensierade bilder, som innebär att man fritt får redigera och använda bilderna utan att bryta mot upphovsrätten. Då man använder CC0-licensierade bilder behöver man inte nämna tillverkaren. Som även tidigare nämnts, har vi valt bilderna och färgerna samt layouten enligt samma tema och harmoniska utseende, som hålls genom hela broschyren, för att skapa en klar helhet.

Vi valde att inte ta med en innehållsförteckning till broschyren, för vi ansåg att en kort broschyr med klara rubriker gör det enkelt att hitta det man söker. Då kände vi att innehållsförteckningen skulle se klumpig ut i början, så vi lämnade bort den. Innehållet i broschyren är logiskt uppbyggt, så att det är lätt att förstå innehållet utan att ha en tidigare bakgrundskunskap om ämnet.

Informationsbroschyren börjar med att synliggöra syftet och bakgrunden till varför denna produkt förverkligades. Enligt FN:s Barnkonvention bör alla barn ha tillgång till utbildning oberoende av ålder och utvecklingsnivå (Unicef u.å.: 7; 17-18). Samt att man strävar efter att inkludera barn med specialbehov i den gemensamma småbarnspedago-

giken (Utbildningsstyrelsen 2016: 15; 54). Därefter klargör vi vad autismspektrumstillstånd innebär och vilka de typiska styrkorna och svårigheterna är. I informationsbroschyren ligger fokus på att lyfta fram barnets styrkor, eftersom det inom socialpedagogiken anses vara meningsfullt att inte se problematiken utan istället lyfta fram barnets egna resurser (Cederlund & Berglund 2017: 77-78). Därefter går vi mera specifikt in på vad som är kännetecknande för barn med autismspektrumtillstånd, eftersom MacKenzie (2008: 20-21) poängterar hur betydelsefullt det som professionell är att känna till barnets behov och kännetecknande drag hos barnet, för att kunna stöda barnet. Piller (2016: 104) poängterar betydelsen av att vara medveten om sensoriska avvikelser, för att kunna påverka barnets vardag och för att kunna anpassa miljön, därför har vi valt att introducera de sensoriska avvikelserna och sinnesintrycken i informationsbroschyren.

Sedan fokuserar innehållet mera på daghemsomgivningen, som barnet lever i, det vill säga barns delaktighet och den fysiska miljöns påverkan på barnet. Vi valde att ta med i broschyren hur en saknad delaktighet påverkar barnet med specialbehov, eftersom vi ville lyfta fram att barnet inte kan nå en fullständig utveckling och lärande då barnet inte känner sig delaktig i en gemenskap (Madsen 2006: 179). Mcallister & Maguire (2012: 104) och Piller (2016: 107-108) påpekar att barn med sensoriska avvikelser kan ha svårt att bli delaktig och lära sig, då barnet känner sig hotat och otryggt i miljön där barnet vistas. I informationsbroschyren presenteras professionellas roll inom småbarnspedagogiken, som är byggt på ett socialpedagogiskt förhållningssätt, delaktighetsfrämjande arbetssätt och Madsens (2001: 227) socialpedagogiska yrkeskompetens som är grunden för det praktiska arbetet för att uppnå ett gott arbete med barnet. Den professionellas roll och de olika råden presenteras för att professionella skall kunna möjliggöra en lärande och delaktighetsfrämjande fysisk daghemsmiljö.

Sammanfattningsvis är tanken bakom informationsbroschyren och dess innehåll att synliggöra hur personalen på daghem, med hjälp av kunskapen kan forma omgivningen trygg och lärande, för att öka barnets delaktighet och känsla av gemenskap i barngruppen. Innehållet i broschyren ger en inblick i vad autismspektrumstillstånd innebär och hur de sensoriska avvikelserna påverkar barnet. Vi anser att det är viktigt att komma ihåg att alla barn är olika, och att det är individuellt hur barnen fungerar och agerar på olika stimuleringar i hens omgivning. Därför vill vi poängtera tyngden av att våga pröva

sig fram och inte vara rädd att misslyckas. Det är aldrig en självklarhet att man direkt lyckas anpassa daghemsmiljön för barn med autismspektrumtillstånd vid första tillfället, utan det krävs tid och tålamod. Därför är det viktigt att lära känna barnet och komma ihåg att utgå från barnets styrkor, genom att stärka barnets egna resurser istället för att fokusera för mycket på barnets svårigheter och utmaningar.

9 DISKUSSION

I detta kapitel kommer vi att reflektera kring produktutvecklingsprocessen, förverkligandet av produkten samt den slutliga produkten. Till sist granskar vi kritiskt examensarbetet och ger förslag på fortsatta studier.

9.1 Processen

Själva processen med examensarbetet var mycket lärorik och givande. Ett verksamhetsinriktat examensarbete gynnade oss, eftersom vi fick verkställa något konkret och använda vår kreativitet och fantasi under processens gång. Som vi nämnt tidigare så fick examensarbetet sin början på grund av, att vi sett att man inom småbarnspedagogiken behöver råd samt förståelse för vad autismspektrumtillstånd innebär. Vi beslöt oss för att vi ville skapa en långvarig produkt som kan användas i vardagliga situationer.

Vi började med att dela upp examensarbetet så att båda ansvarar för att besvara en frågeställning. Med hjälp av detta har vi kunnat fokusera på vår egen fördjupning gällande temat. Detta har hjälpt oss att gestalta hur samarbetet kommer att framskrida och uppfatta arbetsbelastningen. Då vi tillverkade broschyren arbetade vi tillsammans genom att designa och bearbeta innehållet i broschyren. Vi anser att vi haft stort nytta av att arbeta tillsammans eftersom vi haft möjlighet att bolla idéer och kunnat stöda varandra under processens gång.

När själva informationssökningsprocessen påbörjades, märkte vi i ett tidigt skede hur brett område vi valt. Vi förstod snabbt att vi måste börja avgränsa och lämna bort vissa delar gällande autismspektrumet, för att hålla oss inom vissa ramar. Fastän vi hade in-

tresse och förståelse för vad autismspektrum innebär, insåg vi att det fanns mycket mer kunskap än vi kunnat förvänta oss. Ett av delområdena som vi lämnat bort var rehabilitering av autismspektrumet, trots att ämnet är mycket viktigt och meningsfullt i arbetet med barnen. Då vi samlat ihop det mesta av vår information och bearbetat texten, började vi planera och utveckla produktens innehåll.

Processen har varit intressant och givande, men innehöll även flera utmaningar. Det vi upplevt som mest utmanande har varit att skapa en text som är begriplig och har en logisk helhet som väcker läsarens intresse. I början märkte vi även att det kändes svårt att urskilja de tre miljöerna vi behandlade den sociala, psykiska samt fysiska miljön. Eftersom de alla stöder och är beroende av varandra, hade vi svårt att begripa skillnaderna, speciellt mellan den psykiska och sociala miljön.

Det var utmanande att hålla fokus på det socialpedagogiska tankesättet. Eftersom autismspektrumet berör den medicinska vetenskapen, är tyngdpunkten på diagnostisering och hur man når upp till kriterierna. Den fysiska miljön berör mycket ergoterapeutens kunskande om miljöns inverkan på människans vardag. Dock har vi som socionomer lyckats skapa en bredare helhet om hur lärmiljön påverkar barnet på flera olika plan. Det har varit viktigt för oss att lyfta upp socionomens kunskap om hur den sociala, psykiska och fysiska miljön stöder varandra.

När vi kritiskt granskat vårt examensarbete och den slutliga produkten, skrev vi ut arbetet, tryckte produkten i pappersform och skickade produkten i digitalform för våra uppdragsgivare Barnavårdsföreningen i Finland och Stiftelsen Sedmigradsky.

9.2 Produkten

Vi är i överlag nöjda med slutprodukten vi tillverkat. Som vi tidigare nämnt, har designen, layouten och bilderna förändrats flera gånger innan den slutliga produkten var färdig. Det var utmanande för oss att hitta ett genomgående tema och färger för broschyren för att skapa en harmonisk och tilltalande helhet. Vi upplever att vi lyckats skapa en design som är lockande och lugn för att läsaren skall motiveras till en fortsatt läsning. Det

var även krävande att innehållsmässigt lyckas forma en flytande och lättläst text, som för fram ett brett budskap med så få ord som möjligt. Eftersom vi velat hålla designen luftig beslöt vi att inte fylla sidorna med text, för att inte försvåra läsprocessen. För att synliggöra enstaka specifika ord i texten har vi använt oss av fetstil, för att läsaren enklare skall kunna gestalta huvudprinciperna i texten som vi vill lyfta fram. Informationsbroschyren är granskad av flera läsare för att säkergöra att budskapet vi velat föra fram är begripligt, lättläst och genomtänkt, för att undvika missförstånd. Detta har hjälpt oss utveckla produkten och bearbeta designen och innehållet, för att få fram den bästa versionen av informationsbroschyren.

Valet av information i broschyren valdes enligt den kunskap vi fått fram och som mest gynnar personalen inom småbarnspedagogiken. Vi anser att vi lyckats skapa en informationsbroschyr, som kan sprida kunskap och förståelse om hur skapa en fungerande och delaktighetsfrämjande fysisk lärmiljö. Läsaren får en inblick i vad autismspektrumet innebär och de mest kännetecknande faktorerna. Fokus har dock varit att lyfta fram barnets styrkor och resurser men även att presentera svårigheterna, för att som personal ha möjlighet att stöda barnet. Läsaren får även en uppfattning om hur en otrygg fysisk miljö påverkar barnet negativt och delaktighetens inverkan på barnet. Med denna kunskap har vi velat lyfta fram betydelsefulla tips och råd, om hur skapa en trygg och delaktighetsfrämjande fysisk lärmiljö inom småbarnspedagogiken.

Vi kan konstatera att vi hade kunnat gå mer genomförligt in på autismspektrumet och dess undergrupper, för att bredda kunskapen om hela autismspektrumet. Vi hade dock från första början velat lägga tyngdpunkten på att ge råd till professionella inom småbarnspedagogiken. Vi valde att lägga till examensarbetets titel på sista sidan, för att den professionella skall kunna hitta examensarbetet för att fördjupa sin kunskap i ämnet. Vi valde att lämna bort källhänvisningar och källförteckning från broschyren för att undvika otydlighet, istället beslöt vi att nämna examensarbetets titel för att läsaren kunde finna källorna som använts. För att skapa en tydligare struktur och uppdelning hade vi kunnat använda oss av en innehållsförteckning. Men som vi nämnt tidigare beslöt vi att lämna bort innehållsförteckningen för att vi ansåg att rubrikerna är tydliga och tilltalande samt att broschyren är uppbyggd så att det är lätt att orientera sig igenom den.

I efterhand har vi konstaterat att det hade varit bra att hålla kontakt med våra uppdragsgivare gällande broschyrens innehåll och design, för att producera ett nyttigt verktyg för de professionella inom småbarnspedagogiken. Det skulle ha varit meningsfullt att få fram uppdragsgivarnas önskemål och daghemmens behov, för att öka användbarheten samt få en starkare koppling mellan informationsbroshyren och arbetslivet.

9.3 Kritisk granskning

I det stora hela är vi nöjda med vårt examensarbete och produkten. Vi anser att vi har nått de mål vi framförde i inledningen, genom att dela viktig information om vad autismspektrum innebär på ett lättläst och begripligt sätt. Med examensarbetet och produkten kan professionella få en förståelse för att stöda barn med autismspektrumtillstånd, och på bästa möjliga sätt få barnet delaktigt i daghemsgruppen. Vi har försökt poängtera att alla barn, oberoende av specialbehov, skall ha möjligheten att delta i den gemensamma småbarnspedagogiken.

I inledning nämner vi våra egna åsikter, om varför vi tycker detta ämne är viktigt att skriva om. Senare i examensarbetet kommer det tydligt fram att vi bygger dessa åsikter även på fakta, som tydligt nämns i bakgrunden. I bakgrunden har vi lyckats få fram orsaken till varför man bör skriva om detta ämne, med relevanta och tillförlitliga källor. Det vi själva saknade från bakgrunden, vara en starkare koppling varför en god lärmiljö är viktig för barnets lärande och utveckling.

Vi kunde ha valt att fokusera på endast den fysiska miljön, för att kunna få en utförligare helhet av ett ämne. Vi valde att avgränsa till den fysiska, psykiska och sociala miljön, eftersom de går hand i hand och kompletterar varandra. På grund att vi valde att behandla alla dessa miljöer som påverkar barnet på daghemmet, fick vi en snävare inblick i dessa tre miljöer.

Som vi tidigare nämnt gav uppdragsgivarna som förslag att utvidga området till autismspektrum, eftersom autism skulle bli så snävt. Det finns flera styrkor att vi valde skriva om autismspektrumet, eftersom det kom fram under processen att alla diagnoser inom

autismspektrumet förenas och bilda en ny diagnosbeteckning ”autismspektrumstörning”.

Artiklarna i den tidigare forskningen behandlar ämnet om den fysiska miljöns inverkan på barnets delaktighet. Då vi gjorde valet av artiklarna använde vi endast artiklarna som behandlade socionomens, daghemspersonalens, ergoterapeutens och lärarens syn på saken. Eftersom barn inom autismspektrumet upplever utmaningar individuellt, valde vi även att använda en artikel som behandlar barnets syn. Efteråt kunde det ha varit bra att välja flera artiklar som behandlar barnets syn, för att få en djupare förståelse för hur barnet känner. De artiklar som vi behandlat i den tidigare forskningen har fokuserat på den fysiska daghemsmiljön. För att få en helhetsmässig syn på daghemsmiljön och hur den fysiska, sociala och psykiska miljön kompletterar varandra, kunde vi ha valt flera artiklar som tar upp den sociala och psykiska miljöns inverkan på barnet. En av artiklarna fokuserade på hur skapa en god lärmiljö i skolan, men vi ansåg att rekommendationerna även kan användas i daghemsmiljön. En annan artikel fokuserade på hur läraren anser att ljudstimuleringar hindrar barnet från att lära, och förslag på hur man bättre kunde anpassa miljön för barnet. Vi valde att använda oss av denna artikel eftersom den även gick djupt in på miljöns inverkan på barnet och barnets reaktioner på en negativ stimulering. Överlag har vi använt oss av flera källor av olika författare och forskare, för att få en bredare syn på olika delområdena i examensarbetet.

Med hjälp av vår informationsbroschyr, kan den professionella möjliggöra barnets delaktighet och anpassa barnets daghemsmiljö inom småbarnspedagogiken. Fastän professionell kan med hjälp av informationsbroschyren få förståelse för vad autismspektrumet innebär, betyder det inte att det säkert lyckas att barnet blir inkluderat eller delaktig i daghemsgruppen, eftersom barn med autismspektrumtillstånd är unika med individuella behov. Vi har dock lyckats skapa riktlinjer som ger en god grund för att detta kunde vara möjligt. Examensarbetet har många starka sidor, men även svagheter som vi inte kan påverka, t.ex. hur det praktiskt fungerar för den unika individen på daghemmet. Eftersom det kan misslyckas fastän man strikt följer rutiner och struktur, samt utnyttjar alla de tips som vi framför i produkten som viktiga aspekter att observera. Oberoende om det är frågan om barn med eller utan specialbehov kan man dra nytta av informationen för att skapa en rutinerad och strukturerad daghemsmiljö.

Tanken var från första början att få en förståelse för hur en fysisk lärmiljö skall se ut för barn med sensoriska avvikelser. Det visade sig att anpassning av miljön till en viss mån är viktigt för barnet för att känna sig delaktigt. Dock kom det fram att man skall vara försiktig med att avlägsna för mycket av de negativa stimuleringarna från barnets omgivning, eftersom barnet i det långa loppet behöver möta och öva på retningar för att kunna stärka toleransen. Lärmiljön skall vara trygg men även utmana och stimulera för en god utveckling. Lärandet är som effektivast då barnet känner sig trygg i sin miljö. Anpassning av daghemsmiljön för alla barn kan vara utmanande på grund av barnens under- och överkänslighet, för de olika sinnesintrycken så som t.ex. ljud och ljus kan krocka med varandra. Det här kan orsaka att barnen och personalen har väldigt olika syn på hur en trygg och fungerande daghemsmiljö ser ut i praktiken.

Under processen mötte vi både positiva och negativa aspekter gällande att inkludera barnen i gemensam småbarnspedagogik. Det har visat sig att två barn med en funktionsvariation samspekar på en mer jämlik nivå. Med ett gemensamt språk kan barnet enklare förstå och kommunicera med varandra, medan barn med och utan funktionsvariation kan samspeka på en mer ojämlig nivå, eftersom barnet med funktionsvariation kan ha en utmaning att uppnå lekens krav och kompetenser för ett gott samspel. Detta kan leda till att barnet tar den passiva rollen i leken, eftersom hen känner sig utanför. Som utomstående kan det verka som om barnet med funktionsvariation är delaktigt i gemenskapen i barngruppen, men i verkligheten kan barnet känna sig utanför och otillräcklig. Syftet med examensarbetet var att ta reda på hur anpassa daghemsmiljön och möjliggöra inklusion för barn med autismspektrumtillstånd inom den gemensamma småbarnspedagogiken. Vi har dock konstaterat, att barn med funktionsvariation bättre kan förverkliga sig själva i samspel med barn på samma utvecklingsnivå. Även om de har en starkare gemenskap med varandra så kan barnet med funktionsvariation utmanas genom att ta exempel och lära sig av barn utan funktionsvariation.

Som socionomer ser vi betydelsen av det multiprofessionella samarbetet med t.ex. ergoterapeuter och barnträdgårdslärare, för att tillsammans stärka barnets helhetsmässiga välmående. Vi anser även att dessa professioner är beroende av varandra, speciellt då

det gäller barn med autismspektrumtillstånd. Med examensarbetet har vi sett betydelsen av att jobba med de sensoriska avvikelserna. Därför har vi förslag på fortsatta studier i att fördjupa förståelsen för hur rehabilitera sensoriska avvikelser, för att barn med autismspektrumtillstånd skall kunna leva ett fullständigt liv med dessa utmaningar.

KÄLLOR

- Autismi- ja Aspergerliitto u.å. *Autismikirjo- mistä on kysymys?*. Tillgänglig:
<https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo> Hämtad 12.3.2018.
- Ayres, Jean A. 2008, *Aistimusten aallokossa – Sensorisen integraation häiriö ja terapia*, 3 uppl., Jyväskylä: PS-kustannus, 345 s.
- Barnavårdsföreningen 2018. *Vår organisation*. Tillgänglig:
<https://www.bvif.fi/sv/omoss/organisation/> Hämtad 25.10.2017.
- Beckman, Vanna; Måbrink, Kärnevik, Margareta & Schaumann, Helen. 2003, *Gång på gång – Pedagogik vid autism och autismliknande tillstånd*, 2 uppl., Värnamo: Natur och kultur, 114 s.
- Bergström, Bo. 2012, *Effektiv visuell kommunikation – Om nyheter, reklam och profilering i vår visuella kultur*, 8 uppl., Stockholm: Carlssons bokförlag, 319 s.
- Cederlund, Christer & Berglund, Stig-Arne. 2017, *Socialpedagogik - pedagogiskt socialt arbete*, 2 uppl., Stockholm: Liber AB, 208 s.
- Finlands FN-förbund. 2015, *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll*. Tillgänglig:
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf
f Hämtad 23.11.2017.
- Ganz, Jennifer B. 2007, Classroom Structuring Methods and Strategies for Children and Youth with Autism Spectrum Disorders, *Exceptionality*, vol. 15 nr 4, s. 249-260.
Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 25.10.2017.
- Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni. 2009, *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*, 1 uppl., Stockholm: Liber, 116 s.

- Kanakri, Shireen M.; Shepley, Mardelle; Varni, James W. & Tassinary, Louis G. 2017, Noise and autism spectrum disorder in children: An exploratory survey, *Research in Developmental Disabilities*, vol. 63, s. 85-94. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 25.10.2017.
- Kerola, Kyllikki; Kujanpää, Sari & Timmonen, Tero. 2009, *Autismin kirjo ja kuntoutus*, Jyväskylä: PS-kustannus, 445 s.
- Kieseppä, Valentina. 2016, Autistisen kognition erityispiirteet ja taustamekanismit, *Psykologia: tiedepoliittinen aikakauslehti*, vol. 51 nr 4, s. 274-284. Tillgänglig: ARTO – Kotimainen artikkeliviitetietokanta. Hämtad 26.10.2017.
- Kirkby, Anne V.; Dickie, Virginia A. & Baranek, Grace T. 2015, Sensory experiences of children with autism spectrum disorder: In their own words, *Autism*, vol. 19 nr 3, s. 316-326. Tillgänglig: SAGE Journals Online. Hämtad 13.2.2017.
- Kranowitz, Carol Stock. 2003, *Tahatonta tohellusta – Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä*, 3 uppl., Jyväskylä: PS-kustannus, 294 s.
- Lag om Finlands grundlag 11.6.1999/731, Finlands författningssamling. Tillgänglig: Finlex <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990731> Hämtad 3.12.2017.
- Lag om upphovsrättslag 8.7.1961/404, Finland författningssamling. Tillgänglig: Finlex <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1961/19610404?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=upphovsr%C3%A4tten> Hämtad 5.9.2018.
- Lapsiasiavaltuutettu. 2011, *Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi – Lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa*. Tillgänglig: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/erityistuki_lapsi.pdf Hämtad 1.12.2017.
- Leestma, David P. 2015, *DESIGNING FOR THE SPECTRUM: An Educational Model for the Autistic User*, Magistersavhandling, Maryland: University of Maryland, Master of Architecture.

- MacKenzie, Heather. 2008, *Reaching and Teaching the Child with Autism Spectrum Disorder: Using Learning Preferences and Strengths*, London: Jessica Kingsley Publishers, 274 s.
- Madsen, Bent. 2001, *Socialpedagogik*, 1 uppl., Lund: Studentlitteratur, 244 s.
- Madsen, Bent. 2006, *Socialpedagogik- Integration och inklusion i det moderna samhället*, 1 uppl., Lund: Studentlitteratur, 301 s.
- Malm, Marita; Matero, Marja; Repo, Marjo & Talvela, Eeva-Liisa. 2012, *Esteistä mahdollisuuksiin*, 1-3 uppl., Helsinki: Sanoma Pro Oy, 423 s.
- Mcallister, Keith & Maguire, Barry. 2012, Design considerations for the autism spectrum disorder – friendly Key Stage 1 classroom, *British Journal of Learning Support*, vol. 27 nr 3, s. 103-112. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 5.11.2017.
- Molin, Martin. 2004, *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasie-särskolan*, Linköping: UniTryck, 236 s.
- Nordström, Irene. 2004, Delaktighet på jämlika och ojämlika villkor - om lindrigt utvecklingsstörda skolbarns relationer och samspel med kamrater. I: Gustavsson, Anders; Mallander, Ove & Tideman, Magnus, red., *Delaktighetens språk*, 1 uppl., Lund: Studentlitteratur, 237 s.
- Piller, Aimee & Pfeiffer, Beth. 2016, The Sensory Environment and Participation of Preschool Children With Autism Spectrum Disorder, *OTJR: Occupation, Participation and Health*, vol 36 nr 3, s. 103-111. Tillgänglig: SAGE Journals Online. Hämtad 11.4.2018.
- Posar, Annio & Visconti, Paola. 2017, Sensory abnormalities in children with autism spectrum disorder, *Journal de Pediatria*, vol 94, s. 342-350. Tillgänglig: ScienceDirect Hämtad 20.1.2018.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja. 2006, *Lärandets grogrund: Perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*, 2 uppl., Lund: Studentlitteratur AB, 152 s.

Silius-Ahonen, Ellinor & Haldin, Denice. 2014, *Om verksamhetsinriktade examensarbeten*, Arcada.

Smith, Janita. u.å, *Diagnoosimuutoskysely - Autismikirjon henkilöiden, omaisten ja ammattilaisten ajatuksia diagnoosimuutoksesta ja tiedon tarpeesta*. Autismi- ja aspergerliitto. Tillgänglig:

https://www.autismiliitto.fi/files/2811/Diagnoosimuutoskysely_raportti.pdf

Hämtad 11.9.2018.

Stiftelsen Sedmigradsky u.å.a. *Historia*. Tillgängligt:

<http://www.sedmigradsky.fi/verksamhet/historia/> Hämtad 25.10.2017.

Stiftelsen Sedmigradsky u.å.b. *Verksmhhet*. Tillgängligt

<http://www.sedmigradsky.fi/verksamhet/> Hämtad 25.10.2017.

Tekijänoikeuden tiedotus – ja valvonta keskus ry. 2006, *Tekijänoikeuden loukkaukset*.

Tillgänglig: [https://tekijanoikeus.fi/wp-](https://tekijanoikeus.fi/wp-content/uploads/2015/03/tekijanoikeuden_loukkaukset.pdf)

[content/uploads/2015/03/tekijanoikeuden_loukkaukset.pdf](https://tekijanoikeus.fi/wp-content/uploads/2015/03/tekijanoikeuden_loukkaukset.pdf) Hämtad 24.9.2018.

THL-blogg 2018. *Om att använda rätt begrepp – funktionshinder, funktionsnedsättning*

eller funktionsvariation?. Tillgänglig: [https://blogi.thl.fi/sv/om-att-anvanda-ratt-](https://blogi.thl.fi/sv/om-att-anvanda-ratt-begrepp-funktionshinder-funktionsnedsattning-eller-funktionsvariation/)

[begrepp-funktionshinder-funktionsnedsattning-eller-funktionsvariation/](https://blogi.thl.fi/sv/om-att-anvanda-ratt-begrepp-funktionshinder-funktionsnedsattning-eller-funktionsvariation/) Hämtad

26.9.2018.

UNICEF. u.å, *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista*. Tillgänglig:

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf Hämtad

28.11.2017.

Utbildningsstyrelsen. 2016, *Grunderna för planen för småbarnspedagogik*. Tillgänglig:
https://www.oph.fi/download/179348_grunderna_for_planen_for_smabarnspedagogik_2016.pdf Hämtad 26.10.2017.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina. 2003, *Toiminnallinen opinnäytetyö*, Jyväskylä:
Kustannusosakeyhtiö Tammi, 168 s.

Wing, Lorna. 2012, *Autismspektrum – Handbok för föräldrar och professionella*, 2:3
uppl., Lund: Studentlitteratur, 254 s.

BILAGA 1. Sammanfattning av tidigare forskning

Datum	Databas	Sökord	Antal träffar	Författare & årtal	Artikelns rubrik
12.2.2017	SAGE journals	Autism spectrum disorder AND hypersensitivity AND children	162	Kirkby, Anne V. et al. 2015	Sensory experiences of children with autism spectrum disorder: In their own words
15.2.2017	ScienceDirect	Sensory abnormalities in children AND autism spectrum disorder	7	Posar, Annio 2017	Sensory abnormalities in children with autism spectrum disorder
16.11.2017	EBSCO	Autism spectrum disorder AND friendly	25	Mcallister, Keith et al. 2012	Design considerations for the autism spectrum disorder – friendly Key Stage 1 classroom

12.2.2018	SAGE journals	Participation AND autism spectrum disorder AND sensory AND environment	732	Piller, Aimee. & Pfeiffer, Beth. 2016	The Sensory Environment and Participation of Preschool Children With Autism Spectrum Disorder
25.10.2017	ScienceDirect,	ASD and classroom	43	Kanakri, Shireen M. 2017	Noise and autism spectrum disorder in children: An exploratory survey

SYFTE

Sprida kunskap och
förståelse om barn med
autismspektrumtillstånd,
för professionella inom
småbarnspedagogiken.

Hur skapa en
fungerande fysisk
lärmiljö i daghem.

Hur få barnet
delaktigt i
barngruppens
gemenskap.

BAKGRUND

VARFÖR ÄR DETTA VIKTIGT?

Alla barn bör ha samma rättigheter och tillgång till utbildning, oavsett funktionsvariation.

Man strävar efter att inkludera barn med specialbehov i den gemensamma småbarnspedagogiken.

Eftersom barn med funktionsvariation ofta känner sig annorlunda, är det oerhört viktigt att skapa en delaktighetsfrämjande daghemsmiljö som möjliggör en känsla av gemenskap.

Lärmiljön bör vara trygg och anpassas enligt barnets ålder och utvecklingsnivå. En otrygg daghemsmiljö försvårar barnets lärandeprocess.

Som professionell är det betydelsefullt att vara medveten om barnets styrkor och resurser samt svårigheter där barnet kan behöva stöd.

AUTISMSPEKTRUM

Autismspektrumtillstånd är en neurologisk funktionsvariation. Centralt för alla autismspektrumtillstånd är gemensamma begränsningar inom **social interaktion**, **ömsesidig kommunikation** och **föreställningsförmåga**.

Inom autismspektrumet finns det flera undergrupper som autism, Asperger syndrom, Kanner, atypisk autism, Desintegrativ störning och Retts syndrom.

År 2022 förenas de enskilda autismspektrum diagnoserna till ett gemensamt begrepp "autismspektrumstörning".

1 barn av 100 får en diagnos inom autismspektrumet.

Alla individer är unika med individuella behov.

specialintressen

EXEMPEL PÅ
STYRKOR & RESURSER
SOM KAN FÖREKOMMA

strävan efter rättvisa

exceptionell begåvning

detaljerad & bred kunskap

ärlighet

Undvik att
fokusera på barnets
svårigheter, lyft
istället fram barnets
styrkor och resurser.

EXEMPEL PÅ
SVÅRIGHETER
SOM KAN FÖREKOMMA

social interaktion

underkänslighet

överkänslighet

anpassningsförmåga

ömsesidig kommunikation

KÄNNETECKNANDE

Kännetecknande för barn med autismspektrumtillstånd är **specifika** och **begränsade intresseområden** samt **repetitiva beteendemönster**. Det kan även förekomma begränsad förmåga till **lek** och **fantasi**.

Nedsatt förmåga till **ömsesidig interaktion**, svårigheter att **uppfatta sociala signaler** och **kroppsspråk**, samt **begränsad ögonkontakt** och **brist på empati** kan göra det svårt att förstå andra och själv bli förstådd.

Över- och underkänslighet för sinnesintryck är även typiska kännetecken och därför är **rutiner** och **stuktur** i vardagen oerhört viktiga.

SENSORISKA AVVIKELSER

Sensoriska avvikelser förekommer på grund av en skada i **centrala nervsystemet**, som reglerar nervsignaler gällande **sinnesstimuleringar**. En individ kan samtidigt ha flera sensoriska avvikelser.

De sensoriska avvikelserna kan vara **överkänslighet**, som innebär att man reagerar starkt och känsligt på sinnesstimuleringar och **underkänslighet** som betyder att man reagerar svagt på olika sinnesstimuleringar, samt **sinnessökning** som betyder att man har ett ovanligt intresse för att finna sinnesstimuleringar i omgivningen.

Det är viktigt att vara medveten om att alla barn reagerar **individuellt** på sinnesstimuleringar, och reaktionen kan **variera** från dag till dag beroende på **barnets humör**.

SENSORISKA AVVIKELSER

SINNESINTRYCK SOM BARN KAN REAGERA UNDER-
ELLER ÖVERKÄNSLIGT PÅ

BERÖRING

SMAK

LJUS

LUKT

LJUD

BARNETS DELAKTIGHET

Delaktighet definieras som att **ta del av något**, t.ex. i en daghemsgrupp, social gemenskap, en uppgift, eller en aktivitet där minst två individer är i interaktion.

Det är viktigt att se skillnad på begreppen **deltagande** och **delaktighet**. Barns delaktighet innebär inte endast att delta och vara närvarande, utan att få vara med och påverka vardagen och bli hörd.

Grunden för delaktighet är att **känna tillhörighet** och **meningsfullhet** och höra till en **gemenskap**, oberoende av ålder och utvecklingsnivå.

Delaktighet betyder dock **inte** att barnet skall **bestämma**, eftersom barnet behöver struktur, regler och vägledning av vuxna för att känna sig trygg.

HUR BRIST PÅ DELAKTIGHET PÅVERKAR BARN MED SPECIALBEHOV

Barn med specialbehov känner sig ofta **avvikande** och känner sig **inte delaktiga i gruppen**. De vill känna att de tänker och fungerar likadant som barn runt omkring.

Det sägs att **socialt deltagande** är en av grundstenarna för ett **gott lärande**. Barns egna erfarenheter och upplevelser av att bli utanför gemenskapen och sakna kontakt med andra barn, försvårar en **fullständig utveckling** och lärande.

Det är **barnet själv** som kan **definiera** om hen känner sig delaktig i daghemgruppen eller inte.

BARN MED SPECIALBEHOV KAN DRA NYTTA AV ATT
UMGÅS MED ANDRA BARN MED ELLER UTAN
FUNKTIONSVARIATION. GENOM ATT TA EXEMPEL
OCH LÄRA SIG, UTMANAS BARNET.

EN OTRYGG FYSISK MILJÖ

Barn som är under- eller överkänsliga för olika sinnesintryck kan på grund av **negativa retningar** känna sig rädda eller t.o.m. hotade i sin omgivning.

Vid överstimulering av olika sinnesintryck kan barnet använda sig av **skyddsmekanismer**, som att täcka öronen/ögonen, aggression, repetitiva beteendemönster eller fly situationen, för att undvika obehagliga känslor.

En otrygg fysisk miljö kan försvåra barnets lärandeprocess och hans delaktighet i daghemsgruppen. Lärandet är som effektivast då barnet känner sig trygg i sin miljö.

Som professionell är det viktigt att **identifiera** vilka sinnesstimuleringar som påverkar barnet negativt och **anpassa miljön** på bästa möjliga sätt. Det betyder dock inte att man skall avlägsna alla negativa stimuleringar, eftersom barnet behöver **öva på** olika **retningar**, för att **stärka toleransen**. Barnet behöver **utmanas** och **stimuleras** på ett tryggt sätt.

TIPS

FÖR EN LÄRANDE DAGHEMSMILJÖ UNDERKÄNSLIGHET

Barn som är **underkänsliga för sinnesintryck**, behöver få stimulans och sina **sinnen tillfredsställda**.

HÖRSEL

Skapa ett skilt utrymme, där barnet kan producera ljud/musik med hjälp av instrument och redskap. Ge barnet hörlurar för att lyssna på olika ljud/musik för sig själv.

SYN

Använd stark belysning och visuellt material, samt ljusa och färggranna textilier/väggar.

LUKT

Ge barnet möjlighet att lukta och dofta på olika föremål och maträtter.

TIPS

FÖR EN LÄRANDE DAGHEMSMILJÖ ÖVERKÄNSLIGHET

Det är viktigt att **dämpa retningarna** i barnets omgivning, då barnet är överkänsligt för sinnesintryck.

HÖRSEL

Som professionell bör man tala med en lugn och svag röst, dämpa onödiga ljud så gott det går och erbjuda barnet hörselskydd, då ljudet är överstimulerande. Med hjälp av att använda mattor, trämöbler, tyg och akustikskivor kan man minska ekot i rummet. Lugn musik kan användas för att blockera irriterande ljud.

LUKT

Undvik att använda dofter, som parfym, tvål och tvättmedel. Barnet kan ogilla en person pga. en lukt. Vädra utrymmet där barnet vistas med jämna mellanrum.

TIPS

FÖR EN LÄRANDE DAGHEMSMILJÖ ÖVERKÄNSLIGHET

SYN

Undvik material och speglar som blänker. Använd naturliga och lugna färger. Dämpa belysningen eller släck den, om det inte lyckas kan man erbjuda barnet solglasögon, både inne och ute. Den bästa belysningen är solljus.

Materialet bör vara omsorgsfullt fastklistrat på väggarna, för att det inte skall distrahera barnet. Minimera visuellt material, förutom bildschema och visuellt material som stöder barnet. Försök att eliminera onödiga material och dekorationer från hyllorna, med hjälp av t.ex. gardiner.

EXTRA

Använd mjuka material/textiler för att undvika att barnet stöter sig i en överstimulerande situation. Erbjud barnet möjlighet till ett tyst rum, utan några negativa stimuleringar, för att komma över retningen.

TIPS FÖR EN LÄRANDE DAGHEMSMILJÖ

STRUKTUR & RUTINER

Struktur och rutiner stöder barnets **lärande** och **självständighet** och skapar en känsla av **trygghet**. Att avvika från vanliga rutiner kan påverka barnet negativt.

Med hjälp av struktur och rutiner kan barnet uppfatta tiden, platsen, människorna och uppgiften. I en strukturerad fysisk miljö har material och utrymmet där en uppgift utförs bestående platser, med tydliga **instruktioner** som är lämpliga för barnet.

De flesta barn med autismspektrumtillstånd lär sig bäst visuellt och därför vore det viktigt att använda sig av **visuellt material** och **bildscheman**. Med hjälp av bildscheman kan barnet förutse och förbereda sig för kommande aktiviteter samt förändringar i vardagen. Visuellt material visar vad som skall utföras.

TIPS FÖR EN LÄRANDE DAGHEMSMILJÖ

"KORG LÄRANDET"

Metoden går ut på att ha material **organiserat** i korgar, som är placerade i **systematisk ordning**, tillgängligt för barnet. Barnet utför uppgiften med hjälp av materialet. Då kan barnet **systematiskt** och **självständigt** förflytta sig till nästa korg.

Tanken med "korg lärandet" är att ge barnet möjlighet till **frihet** och en känsla av att **lyckas** och att klara av uppgifter på egen hand.

"ETT ANNORLUNDA BILDSHEMA"

Man kan även använda sig av ett bildschema, som visar en uppgift åt gången. Då barnet utfört uppgiften kan hen själv svänga på bilden, för att konkret se vad hen utfört och vad som är nästa uppgift.

PROFESSIONELLAS ROLL

TIPS

Professionellas roll är att utmana barnet och komma ihåg att det inte finns omöjliga fall, utan endast svåra situationer att handskas med i vardagen. Som professionell krävs det mycket **tålamod** och **vilja** att arbeta med barn med autismspektrumtillstånd. Problematik som uppstår kan man omvända till utmaningar som man vill **lösa tillsammans**, istället för att fastna vid problematiken eller förstora problemet. Genom att upprätthålla bra stämning och att ta vara på goda känslor som nyfikenhet, uppmärksamhet, lek och glädje samt känslan av att lyckas.

Barn med autismspektrumtillstånd kan ha svårt att **uttrycka sig språkligt** och därför är det som professionell viktigt att ha en förmåga att **sätta sig in i barnets värld**, för att förstå barnet utan ett gemensamt språk. På så sätt kan barnet bli **sedd** och **hörd**. För att lyckas sätta sig in i barnets värld behöver den professionella ständigt bredda sin kunskap om autismspektrumet. Det är viktigt att ständigt reflektera kring sina egna **attityder** gällande olika avvikelser och förstå det värdefulla i att hitta **unika strykor** i varje individ.

Man bör forma en kreativ omgivning, välja rätt slags stödmetoder och material för att möjliggöra delaktighet. Ge barnet utrymme att **agera, fungera** och **tala öppet** om sina egna behov, samt skapa ett gott **samarbete** med barnets vårdnadshavare.

PROFESSIONELLAS ROLL

TIPS

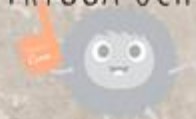
Som professionell är det betydelsefullt att **lära känna barnet**, för att få en **helhetsbild** av hur barnet **tänker** och **agerar**, och för att kunna lyfta upp barnets **styrkor** och **resurser** samt se barnets behov och var barnet behöver mera stöd.

Det är viktigt att kunna **släppa kontrollen** och istället **vara lyhörd** och våga ta emot det som barnet förmedlar **verbalt**, **kroppsligt** eller via **leken**. Inom teamet är det viktigt att arbeta **konsekvent**, för att skapa trygghet och struktur för barnet.

Barn lär sig och utvecklas bäst då de är **motiverade** och därför är det viktigt att fokusera på att motivera barnet, samt **stärka** barnets **självförtroende** och **självbild**.

Som professionell är det viktigt att vara **närvarande** och en del av barnets lek och diskussion, för att stöda barnets ömsesidiga kommunikation och interaktion med andra barn. Detta är även viktigt eftersom barn med specialbehov kan hamna i utmanande situationer där barnet missuppfattas och konflikter kan uppstå.

BARN LÄR SIG ALLTID BÄTTRE DÅ DE KÄNNER SIG TRYGGA OCH
ÄR PÅ GOTT HUMÖR!

INFORMATIONSBROSCHYREN ÄR EN SLUTPRODUKT AV
EXAMENSARBETET "EN LÄRANDE OCH DELAKTIGHETSFRÄMJANDE
DAGHEMSMILJÖ FÖR BARN MED AUTISMSPEKTRUMTILLSTÄND"
SKRIVET AV SOFIE SUNDSTRÖM & EMMA NYLUND.
EXAMENSARBETET ÄR GJORT I SAMARBETE MED
BARNAVÅRDSFÖRENINGEN I FINLAND & STIFTELSEN
SEDMIGRADSKY. KÄLLORNA SOM ANVÄNTS ÄR TAGNA FRÅN
EXAMENSARBETET OCH KAN LÄSAS PÅ THESEUS.FI.

2018

DESIGN: *Canva*

BILDER: PIXABAY & PEXELS

Stiftelsen Sedmigradsky
BARNAVÅRDSFÖRENINGEN